

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ФАКУЛЬТЕТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

Форма навчання: денна
Кафедра: культурології та зарубіжної літератури

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**СУЧАСНІ ФОРМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Виконала: магістрантка 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська
мова та зарубіжна література)

Анна ЖДАНОВА

(підпис)

Науковий
керівник:

**Ірина
СЛОНЕВСЬКА,
к.філос.н., доцент**

(підпис)

Рецензент:

**Світлана
ПІРОШЕНКО,
к.філол.н., доцент**

(підпис)

Хмельницький – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	8
1.1. Різноманітні підходи до визначення поняття візуалізація.....	8
1.2. Педагогічна технологія візуалізації в освіті.....	14
1.3. Візуалізація навчального матеріалу в сучасній школі: зміст та особливості.....	24
РОЗДІЛ 2. МОЖЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	34
2.1. Візуалізований контент з використанням сучасних інформаційних технологій.....	34
2.2. Алгоритмічні візуалізовані форми.....	53
2.3. Колективні візуальні проекти.....	66
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Навчальний процес у сучасній школі зазнає значних змін і трансформацій. В умовах реформ і соціальних викликів особливої актуальності набувають проблеми пошуку нових підходів і методів, форм викладання різних дисциплін. Поєднання змішаного навчання, яке активно практикується в школах через пандемію коронавірусу, потребує вдосконалення традиційної моделі навчання, активного використання цифрових ресурсів та ІТ-технологій.

Візуалізація – основа сучасних інформаційних проектів. Сьогодні без належних графічних зображень неможливо уявити результати наукових досліджень, технологічних розробок, успішні освітні процеси тощо.

Особливої уваги потребує реалізація діяльнісного підходу. Залежно від учнів, вчитель обирає оптимальні методичні шляхи реалізації змісту та завдань дисципліни, що вивчається; адаптує традиційні та актуалізує нові форми навчання.

Одним з основних напрямків розвитку сучасної освіти є інтеграція інформаційних технологій та комп'ютерних засобів в освіту. Це значно підвищує якість та ефективність навчання в школах. Використання комп'ютерних технологій стимулює активність учнів і сприяє перетворенню навчального процесу в більш самостійну форму навчання. Так, форми візуалізації включають в себе наступні частини: методологічні прийоми включення візуальних моделей в освітній процес, систематичне використання візуальних моделей одного типу або їх комбінація в освітньому процесі, раціональну обробку інформації та її графічне представлення.

Інформаційні технології все більше стають ключовим елементом, де також особлива роль відводиться гуманітарним дисциплінам. Питання аналізу тексту, вивчення основних літературознавчих понять, набуття базових знань з літератури завжди залишаються актуальними. З метою мотивації учнів до навчання, підвищення ефективності сприйняття і засвоєння матеріалу,

розвитку різних типів мислення, формування умінь і навичок використання набутих знань доцільно на практиці систематично і цілеспрямовано залучати в навчання ефективні сучасні форми візуалізації. З одного боку, вчителі повинні бути експертами з глибокими знаннями, а з іншого-технічно вправними користувачами комп'ютерної техніки та інтернет-ресурсів (освітніх сайтів, програм).

Ступінь дослідженості проблеми. Теоретичні основи візуалізації досліджені в працях зарубіжних дослідників, таких як: Т. Бузан та Б. Бузен, Е. Хеннессі, П. Фарранда, Х. Феарзан. Вчені довели, що візуальні способи ефективні, оскільки дозволяють проявляти креативність самостійно та індивідуально [3].

Історія світової педагогіки містить багато прогресивних ідей щодо наочного навчання як способу вдосконалення освітнього процесу (праці Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Дістервега, К.Д. Ушинського тощо) [55;61].

Особливості застосування візуалізації навчальної інформації досліджували С.В. Арюткін, Г.В. Брянцева, В.В. Койбічук, В.П. Кузовлева, Е.О. Макарова, Н.М. Манько, І.Л. Марголіна, Н.О. Неудахіна, Є.В. Полякова, А.Ф. Пухов, А.Г. Рапуто та інші [1;52;53]. Названі науковці зосередили увагу на сучасних трендах, а саме розкриття інформації у візуальній площині в сучасному освітньому середовищі.

Важливими в контексті нашої теми є сучасні дослідження, які висвітлюють проблему використання візуальних методів у навчальному процесі освітнього простору. Науковці О. Романовський, В. Гриньова, О. Резван визначають обґрунтовану ефективність інтерактивних матеріалів у процесі навчання; аналіз та доповнення інформації в рамках індивідуальної, колективної роботи та самостійної роботи з використанням хмарних сервісів.

Роботи Д. Безуглого, І. Гафіатуліна, М. Друшляка, Н. Житеньової, Я.Клименко, Г. Лаврентьєва, Б. Старіченко, С. Терещенко, О. Швед та інших наголошують на тому [4;5;23], що підкреслюють важливість удосконалення

підходів, підкреслюють важливість удосконалення розробки, впровадження та використання технологій візуалізації навчальних матеріалів в сучасній філологічній освіті. Науковці звертають увагу на відповідні навички та компетенції вчителів для створення контенту візуалізації.

Проте, проблема використання сучасних методів візуалізації під час вивчення учнями гуманітарних дисциплін розкрита недостатньо і потребує приділення більшої уваги. На сьогодні в освіті представлено достатньо широкий спектр засобів візуалізації навчального матеріалу, але він постійно зростає із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та появою нових форм та інструментів навчальної діяльності. Тому нами обрана тема кваліфікаційної роботи: **«Сучасні форми візуалізації на уроках зарубіжної літератури»**.

Об'єкт дослідження: основні теоретичні аспекти візуалізації інформації.

Предмет дослідження: можливості застосування сучасних форм візуалізації навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури.

Мета кваліфікаційної роботи: розкрити можливості застосування сучасних форм візуалізації навчального матеріалу, розглянувши найпопулярніші із них на конкретних прикладах уроків зарубіжної літератури.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку і вирішення **наступних завдань:**

1. Проаналізувати різноманітні підходи до визначення поняття візуалізація.
2. Розглянути педагогічну технологію візуалізації в освіті.
3. Схарактеризувати зміст та особливості візуалізації навчального матеріалу в сучасній школі.
4. Розкрити можливості застосування сучасних форм візуалізації навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури на конкретних практичних прикладах.

При проведенні даного дослідження були використані наступні методи: теоретичні: вивчення, аналіз і систематизація наукової, літературознавчої та методичної літератури для визначення наукових засад і стану теоретичної розробленості проблеми; описовий метод, що реалізується в прийомах спостереження, зіставленні та узагальненні розроблення проблеми, визначення фундаментальних понять, методологічних засад розвідки; аналіз чинних програм, підручників із зарубіжної літератури; узагальнення педагогічного досвіду вчителів літературознавчого циклу для з'ясування сучасного стану проблеми; метод контекстуального аналізу, який реалізовано у представленні художніх творів в контексті наведених прикладів щодо.

Матеріали для дослідження:

Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (авторський колектив Л. Юлдашева, О. Ніколенко, О. Ісаєва та інші). Програму рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ від 03 серпня 2022 року).

Підручник «Зарубіжна література» для 10 класу (профільний рівень) під ред. О. Ісаєва, Ж. Клименко, А. Мельник, 2023 рік. 288 с [28].

Підручник «Зарубіжна література» для 10 класу (профільний рівень) під ред. Н. Мілянська, Е. Мілянський, Тернопіль, 2023 рік. 323 с [39].

Наукова новизна. В роботі наведено різноманітні підходи до визначення поняття візуалізація, впровадження її у практику освітнього процесу. Виокремлені та проілюстровані приклади сучасних форм візуалізації, такі як (презентації, інформаційні плакати, інфографіка, кроссенси, постери, віртуальні екскурсії, проекти ментальні карти, веббінг, кубик Блума, фішбоун тощо), адже вони можуть бути використані на різних етапах уроків зарубіжної літератури в процесі змішаного навчання. Розглянуто найпоширеніші інструменти для створення візуалізованого контенту.

Апробація результатів дослідження: Основні положення кваліфікаційної роботи обговорювались на IV Міжнародній науково-

практичній конференції «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства» (9 – 10 листопада 2023 рік, м. Полтава), Науково-практичному семінарі «Компетентнісний вимір шкільної освіти в умовах Нової української школи (23 листопада 2023 рік, м. Хмельницький) та V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства» (7 – 8 листопада 2024 рік, м. Полтава); окремі аспекти дослідження висвітлені у тезах «Сучасні форми візуалізації на уроках зарубіжної літератури», «Гейміфікація як одна із стратегій оптимізації навчання зарубіжної літератури в контексті НУШ», «Інформативність та різноманітність візуалізаційного матеріалу на уроках зарубіжної літератури».

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменувань) та додатків. Основний зміст роботи викладено на 73 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Різноманітні підходи до визначення поняття візуалізація

Візуалізація як галузь досліджень стала надзвичайно актуальною у наш час. З розвитком технологій та зростанням обсягів даних, виникла потреба у ефективних методах їхнього представлення. Багато вчених, дизайнерів та митців вже присвятили свої дослідження розробці нових підходів та інструментів візуалізації.

Зауважимо, що все життя сучасної людини буквально пронизана візуальною інформацією, візуальність стає основним принципом культури XXI століття. До прикладу, вивченням теоретичних аспектів візуальної культури почали займатися у 1970–80-х роках XX століття. В цей час вперше з'являються поняття «візуальний поворот», «візуальне мислення», «візуальна культура» у дослідженнях Р. Арнхейма, Дж. Кларка, Г. Поллока, В. Зінченка, В. Розіна тощо [31].

На думку сучасних дослідників, «візуальна культура, будучи складовою загальної культури особистості, визначає якість візуального сприйняття, сформованого внаслідок багаторівневого співвідношення візуального образу з наявними в досвіді людини знаннями, уявленнями, мотивами, цінностями» [31].

Візуальною здатністю людина наділена від природи: вона легше сприймає різну інформацію у наочному графічному вигляді. Стародавнім способом передачі інформації за допомогою малюнків є піктографія (дослівний переклад "пишу малюнками"). Піктографія - примітивний вид листа, що передає інформацію про предмети, дії, події, поняття за допомогою простих зображень. У сучасному світі піктографія є формою графічного спілкування та технікою передачі різноманітної інформації.

Інтерес до візуалізації диктується наростанням потоку інформації, для освоєння якої стало недостатньо традиційних методів та засобів. Для подальшого накопичення, освоєння, зберігання, переробки та передачі у всіх сферах людської діяльності необхідні нові, компактні, мобільні засоби відображення об'єктивного світу у свідомості суб'єкта. Візуалізація — один із цих засобів. При грамотному структуруванні, кодуванні та пред'явленні матеріалу за допомогою засобів візуалізації можна в стислому вигляді передавати великі обсяги інформації, актуалізувати пізнавальні механізми, що доповнюють вербальний канал надходження інформації.

Термін «візуалізація» у перекладі з латинського «visualis» означає як сприймається візуально, наочний. Під «візуалізацією» мається на увазі «процес представлення даних у зображальному вигляді для максимальної зручності їхнього розуміння». Візуалізувати можна всі дані. За суті, візуалізація - це технологія, яка має певну мету, застосовує концепції, методи та кошти, запозичені з інших областей: принципи дизайну картки [52].

Розглянемо поняття «візуалізація» з різних підходів наукових точок зору. За визначенням вільної енциклопедії Вікіпедії, візуалізація інформації - це інтерактивне вивчення візуального представлення абстрактних даних з метою підвищення когнітивних здібностей людини; візуалізація – це створення умов для візуального спостереження.

Відомо, що візуалізація – інформативний процес подання інформації у вигляді образу з метою полегшення її розуміння. Подібна технологія ґрунтується на значущості візуального сприйняття для людини та активної участі мисленнєвих образів в пізнавальний процес та усвідомлення. Вона стає все більш необхідною для підготовки людини та її свідомості до умов візуального світу та збільшення інформаційного навантаження [52].

Подібним чином розуміє візуалізацію та А. Вербицький, який трактує її як процес моделювання наочного образу в розумовий контекст, який, будучи сприйнятим, може бути розкритий і використаний на підтримку відповідних розумових та практичних дій. На думку дослідника, візуалізований процес

ніби перенесення ментального змісту у візуальний образ; одного разу сприйнятий, образ розгортається і підтримується достатньою кількістю практичних дій [5].

На думку А. Поіса, візуалізація – це механічна презентація образу; створення чітких, стійких і яскравих образів, специфіка яких створюється за допомогою пристроїв техніки чи мислеобразів у власній уяві [6].

Відповідно до М. Лихачової, візуалізація може бути визначена як переклад інформації про конкретне фізичне явище, процес, механізм, взаємозв'язок тощо у графічну форму, яка дозволяє сприймати інформацію через зоровий канал інформаційного сприйняття [6].

Енциклопедичний словник з психології та педагогіки дає наступне визначення терміну: «Візуалізація (лат. *visualis* – зоровий) - це реалізація процесуальної форми або фізичного явища, зручного для глядацького сприйняття; подання на пристрої (дисплеї, графобудівник та ін.) відображення об'єктів і процесів у реальних чи умовних зорових образах» [6]. З погляду процесу, візуалізація має на увазі мінімальне залучення пізнавальної, а також розумової активності учнів, де візуальні дидактичні засоби задіяні лише реалізації ілюстративної функції.

Психологи і філософи звертають увагу не тільки на роль візуалізації при сприйнятті інформації, але й акцентують на її характері, що розвиває, в психічних процесах людини: перетворення інформації у візуальні образи призводить до глибшого розуміння, узагальнення та ефективного сприйняття інформації людиною. Відомо, що зорова інформація освоюється простіше інформації, переданої іншими формами. На думку психологів, 75-80% інформації людство сприймає візуально. І звичайно, навчальний матеріал у вигляді презентацій або лекцій з візуалізацією запам'ятовується краще за вербальну інформацію.

Інше визначення цього поняття дано у відомих педагогічних концепціях, таких як теорія схем (Р. Андерсон, Ф. Бартлетт) та теорія фреймів (Ч. Фолкер, М. Мінський) тощо. Вони трактують це явище наступним чином. Перенесення

ментальних образів з внутрішнього плану на зовнішній у процесі пізнавальної діяльності. Форма цих образів спонтанно визначається механізмом асоціативної проекції [23].

У цьому визначенні є два аспекти:

1. Перенесення уявного образу з внутрішнього плану на зовнішній;
2. спонтанне визначення форми уявного образу.

Окрім зору, людина має здатність до візуалізації. Її специфічною якістю є передача результатів інтелектуальної та розумової діяльності.

Відмітимо, у зазначених концепціях візуалізація тлумачиться як процес винесення мислеобразів з внутрішнього плану в зовнішній у процесі пізнавальної діяльності. Форма цих мислеобразів спонтанно визначається механізмом асоціативної проекції.

М. Манько стверджує, що феномен візуалізації обов'язково поглиблює звичне уявлення про зорове сприйняття як зримому процесі, воно може гуртуватися на слухових, дотикових і інших відчуттях, які можуть бути перетворені в уявний образ з внутрішнього плану діяльності, а потім перенесені на зовнішній план у вигляді структурованого образні і смислові структури. Виходячи з цього слід розуміти, що візуалізація - це активний процес, а візуальне спостереження - пасивний. Це визначення дозволяє розмежувати поняття «візуальний» та «візуальні засоби» від «наочний» та «наочні засоби». Багато авторів ототожнюють поняття «наочність» та «візуалізація», проте ці поняття відрізняються. У педагогічному сенсі поняття «наочність» завжди передбачає уявлення готового образу, заданого ззовні. Тобто ми бачимо, що візуалізація – це винесення з внутрішнього плану у зовнішній продукт мозкової інтелектуально-мисленнєвої діяльності [48].

Якщо ми розглядаємо взаємодію зовнішнього та внутрішнього планів як процес винесення майбутніх результатів діяльності з внутрішнього плану у зовнішній, як корекцію та реалізацію задумів на зовнішньому рівні, то візуалізація стає основним механізмом, що забезпечує діалог між зовнішнім та внутрішнім планами діяльності. Отже, рівень активності розумової та

пізнавальної діяльності учнів залежить від властивостей використовуваних дидактичних візуальних засобів.

Візуальне мислення, що реалізується за допомогою візуальних операцій, що передбачає використання для аналізу інформації здатність людини бачити та розуміти зображення.

Вчителі також відстоюють важливість візуалізації при подачі навчальної інформації, відзначаючи, зокрема, що в результаті використання візуальних образів активізуються емоційні та образні елементи мислення. При цьому уявні образи і нові візуальні форми конкретизують вивчення і розуміння навколишньої дійсності і загальнолюдських цінностей. Забезпечується когнітивне структурування змісту знань, когнітивне моделювання елементів структури діяльності і процесу взаємодії об'єктів.

Зокрема О.П. Рапуто зазначає, що візуалізація окреслює структуру знань і дозволяє опосередковано і наочно представляти досліджувані явища в областях, де пряме візуальне сприйняття у складне [44] .

Охопити всіх дослідників, які працювали в цій галузі, практично неможливо. Однак, можна виділити кілька ключових напрямів досліджень та деяких видатних зарубіжних дослідників.

- Edward Tufte: Один з найвідоміших експертів з візуалізації даних. Автор книг "The Visual Display of Quantitative Information" та "Envisioning Information", які стали класикою в цій галузі.
- Ben Shneiderman: Видатний вчений в галузі комп'ютеризації, який зробив значний внесок у розвиток інтерактивної візуалізації.
- Hans Rosling: Шведський лікар і статистик, відомий своїми захопливими презентаціями, які демонструють можливості візуалізації для розуміння глобальних проблем.
- David McCandless: Журналіст-візуалізатор, який створює складні інфографіки на різні теми.
- Martin Wattenberg: Дослідник з IBM Research, відомий своїми роботами в галузі візуалізації даних та інтерактивних систем [58].

Також окреслимо основні напрями зазначених досліджень:

1. Інформаційні візуалізації, в цій галузі дослідники зосереджуються на розробці методів візуального представлення великих обсягів даних, таких як статистичні дані, мережеві структури, текстові дані.

2. Наукова візуалізація, спрямована на візуалізацію наукових даних, таких як результати експериментів, моделювання складних систем.

3. Візуальне оповідання, у цій площині розробляють методи візуального представлення історій, використовуючи комікси, анімацію, інтерактивні історії.

4. Інтерактивна візуалізація, вона фокусується на створенні візуалізацій, з якими користувач може взаємодіяти, досліджуючи дані з різних ракурсів.

5. Візуалізація для людей з особливими потребами, в цьому напрямку працюють над створенням доступних візуалізацій для людей з вадами зору, слуху та іншими особливими потребами.

Так, науковці виділяють сучасні тенденції в дослідженнях візуалізації, а саме:

- Віртуальна та доповнена реальність, використання цих технологій є для створення інтерактивних та імерсивних візуалізацій.

- Штучний інтелект, який полягає в застосуванні алгоритмів машинного навчання для автоматизації процесів створення візуалізацій та аналізу даних.

- Великі дані, а саме розробка методів візуалізації для роботи з максимальними обсягами даних, що генеруються різними джерелами.

- Мобільні пристрої, слугують для створення візуалізацій, оптимізованих для перегляду на смартфонах та планшетах.

Фактично, візуалізація – це розробка. І, як будь-яка інша технологія, має певну мету, концепції, методи та засоби, запозичені з інших областей:

- принципи дизайну картки (картографія);
- принципи позначення даних у графіках (статистика);
- правила композиції, макетування, колористики (графічний дизайн);
- стиль написання (журналістика);

- програмні засоби (інформатика, програмування);
- орієнтація на читацьку аудиторію (психологія сприйняття).

Таким чином, завданням візуалізації є переробка великої кількості інформації у прийнятні для сприйняття людиною графічні образи, пов'язані єдиним змістом. Під візуальними образами тут розуміються графічні зображення, абстрактні структури, графи, схеми, діаграми.

1.2. Педагогічна технологія візуалізації в освіті

Технічний прогрес, зростаюча цифровізація сучасного суспільства та постійне збільшення обсягу інформації роблять гострим питання пошуку більш швидких та ефективних способів її обробки, що актуально і для сфери освіти. У сучасному житті зараз багато різного, часом суперечливого інформації, і людині має якось її обробляти, а обробка інформація можлива лише за розвитку інформаційної культури.

Сьогодні, у зв'язку зі швидким інформаційним розвитком суспільства та інформаційних систем, враховуючи величезний потік найрізноманітнішої інформації, стрімко змінюються завдання та цілі, що стоять перед сучасною освітою, відповідно акцент переноситься з «засвоєння знань» формування «компетентності». На даний момент уже не можна йти вперед і використовувати у XXI столітті неефективні, застарілі технології навчання, що вимагають витрат великої кількості часу та не дають належної якості освіти [20].

Сучасна система освіти неможлива без звернення до питання ролі візуальних носіїв інформації поряд із вербальними засобами навчання. За допомогою малюнків (скрайбів) найчастіше інформацію передають художники, архітектори, дизайнери.

Сьогодні концептуальних ідей щодо оптимізації освітнього процесу існує багато: інформаційно-комунікаційні технології, онлайн-послуги, моушн-дизайн тощо. Так, вчителі часто застосовують різні способи

привернення уваги аудиторії, систематизують величезні обсяги даних, аналізують, моделюють, оформляють навчальні заняття на цікаву «презентабельну картинку». Завдання вчителя полягає у тому, щоб у процесі навчальної діяльності учні придбали універсальні здібності. Це здатність ефективно працювати в команді, здатність приймати швидкі рішення, здатність до творчості (креативність), здатність візуального мислення, здатність переробляти інформацію [34].

Технологія візуалізації має багато спільного з педагогічною концепцією візуальної грамотності, яка вперше з'явилася в США наприкінці ХХ століття. В основі цієї концепції – положення про важливість візуальної складової в житті людини в момент пізнання світу та свого призначення. Також центральне місце займає положення про роль образу в процесах сприйняття та осмислення, необхідності підготовки свідомості до діяльності в умовах дедалі більш «візуалізуючого» світу та збільшення інформаційне навантаження.

У сучасному світі візуалізація є потужним педагогічним інструментом, використання якого має бути вмотивованим, педагогічно доцільним та методично забезпеченим. Поняття візуалізації навчальної інформації також розглядається як алгоритм застосування візуальних образів для розвитку візуального мислення.

Хоча і існує безліч різних суперечок і думок щодо вимог, що висуваються до освіти, але зрозуміло, що сучасна освіта потребує адаптації методичних прийомів та засобів до освітнього процесу, тому що методика викладання та суспільство в цілому стрімко розвиваються і відповідно потрібно модернізувати та покращувати старі методи викладання.

З розвитком інформаційних технологій у результаті «інформаційного вибуху» споживана інформація не тільки постійно зростає та оновлюється, але також швидко та застаріває, стає не актуальною.

Візуалізація – це процес представлення даних у вигляді зображень для максимальної зручності розуміння. Проблема візуалізації була актуальною ще

1957 р., коли П'єр Ван Хієль вперше представив модель навчання геометрії з опорою в розвитку візуального мислення учнів [52].

Відмітимо, що засобам наочності в освітньому процесі приділялось достатньо багато уваги ще у 50-60-ті роки минулого століття, що пов'язано зокрема із більш яскравим сприйняттям візуальної інформації, тобто такої, що сприймається зоровим аналізатором. Проте візуалізація навчальної інформації поняття значно ширше, ніж просто наочний образ. Воно передбачає не тільки ілюстративну функцію, а й уміщення в певний візуальний образ певного змісту, який сприймається більш глибоко, ніж просто певна картинка, особливо в контексті його застосування [52].

Дослідження в галузі візуалізації в освіті спрямовані на розробку її ефективних методів та інструментів, вивчення їх впливу на навчальний процес, а також розробку рекомендацій щодо використання візуалізації у різних освітніх середовищах.

Відмітимо, що одним із основоположних принципів у спільній дидактиці класичній і сучасній є принцип наочності, проте застосування наочності в навчанні залишається недостатньо реалізованим явищем у педагогічній практиці.

Різні аспекти гармонізації педагогічних умов, що підвищують ефективність процесу навчання, розглядаються у працях вітчизняних та зарубіжних учених: Я.К. Абрамова, О.М. Леонтьєв, Є.А. Хамраєва, О.М. Щукіна тощо [53].

Традиційно вважається, що питання про застосування візуалізації в навчанні теоретично досить добре розроблено. Проте проблема впровадження технології візуалізації у навчальний процес продовжує залишатися актуальним у зв'язку з появою нових форм засобів наочності внаслідок розвитку інформаційних технологій та науково-технічного прогресу. Це зумовлює необхідність подальшого пошуку способів підвищення ефективності організації навчання. Процес навчання – складний, при якому неможливо обмежитися просто передачею знань учителем своїм учням.

Можливості поліпшення роботи вчителя багато в чому залежить від його здатності усвідомлено керувати розумовим процесом учнів, стимулюючи його активність. Для цього необхідні психолого-педагогічні знання, які б об'єднували у собі інформацію з галузі психології та дидактики.

З погляду психолого-педагогічного підходу, роль візуалізації в процесі навчання має безліч аспектів. Так, людина здійснює пізнання у вигляді своїх органів чуття. Відповідно до поглядів В. Богословського, процес сприйняття є відображенням сукупності показників об'єктів при прямому впливі на органи почуттів. Для педагога важливим є здатність активувати сприйняття з використанням максимально широкого спектра почуттів. Відповідно до К. Ушинського, знання будуть міцнішими, якщо вони сприймаються через більшу кількість органів чуття за науковими відомостями, приблизно дев'яносто відсотків інформації людина отримує через зорове сприйняття.

У процесі наочності грає роль основного дидактичного принципу, заснованого на використанні візуальних образів. Це дозволяє зробити навчання доступнішим. На думку В. Янченко, у психологічному аспекті візуальні образи сприяють більш ефективному розумінню інформації.

Я. Коменський сформулював «золоте правило дидактики», яке стверджує, що все можливе має бути представлене для сприйняття через органи чуття: те, що можна побачити – через зір, почути – через слух, відчути запах – через нюх, відчувати – через дотик. Якщо предмети можуть сприйматися кількома почуттями одночасно, вони повинні активувати усі ці почуття одночасно. Педагог-гуманіст пов'язував наочність із сприйняттям об'єктів та предметів за допомогою органів почуттів [58].

Для Г. Песталоцці наочність є головною метою та основою розвитку, фундаментом для сприйняття, осмислення та узагальнення навчального матеріалу.

Проте Л. Виготський, визнаючи значимість наочності, протестує проти підстави навчання лише з ній. К.Д. Ушинський вважає правильним цей процес, що починається з конкретних прикладів і поступово переходить до

абстрактних понять, що є джерелом для розвитку розуму та мови. Оскільки наочне навчання спирається на конкретні образи, що сприймаються безпосередньо, а не на абстрактних словах та уявленнях, важливо поєднувати наочність з активною розумовою діяльністю учнів [61].

Як вірно зазначив Р. Арнхейм, «сприйняття і мислення потребують одне одного, їх функції взаємододаткові: сприйняття без мислення було б марно, мисленню без сприйняття ні над чим було б розмірковувати» [1].

Надзвичайно популярна ця тема і у сучасних науковців. У сучасних умовах мова вже йде не просто про засоби наочності, а про засоби візуалізації, в основі яких лежать обробка та компонування інформації таким чином, щоб представляти її в зручному для сприйняття та використання вигляді. Застосування візуальних засобів тільки набуває свого поширення. Пов'язано це з тим, що відбувається кількісне зростання та якісне оновлення засобів наочності, а також зміна методики їх застосування у навчальному процесі.

Українські науковці зазначають, що візуалізація - це не тільки відтворення візуальних образів, а й їх конструювання. В умовах розвитку інформаційного суспільства передбачається розвиток комп'ютерної візуалізації, а під ним слід розуміти середовище, яке надає розробникам можливість моделювати процеси та об'єкти.

Так, дослідник Симоненко стверджував, що візуальні моделі високого рівня узагальнення відображають здатність до кодування найрізноманітнішої інформації, вони є відкритими системами, які здатні до трансформацій і прийняття до своєї структури нової інформації через включення нових елементів, таким чином утворюється візуально-мисленнєвий образ. Якби певним чином тотожний з образами-уявленнями, тому викликатиме асоціації не тільки в його автора, а й у інших глядачів. Але при цьому образ-уявлення матиме властиві тільки йому риси, надані йому автором. Розвиток візуального мислення дозволяє посилити процес навчання та активізувати пізнавальну діяльність учнів за допомогою образів та пришвидшити передачу знань [55].

Залежно від виду та змісту навчальної інформації можуть бути використані деякі прийоми для ущільнення або покрокового розгортання за допомогою різноманітних візуальних форм. У сучасній методиці викладання є перспективним застосування когнітивної візуалізації дидактичних об'єктів [55].

Так, С. Вишнякова під когнітивною візуалізацією розуміє візуалізацію, що виконує ілюстративну функцію та що сприяє природно-інтелектуальному процесу отримання нових знань [55].

До цього визначення входять усі можливі види візуалізації педагогічних об'єктів, які функціонують за принципами акумуляції та узагальнення знань, розширення орієнтовно - презентаційних функцій наочних дидактичних засобів, алгоритмізації навчально-пізнавальних дій, які реалізуються у засобах візуалізації. Принцип когнітивної візуалізації базується на психологічних закономірностях, відповідно до яких ефективно засвоєння досягається в тому випадку, якщо наочність у навчанні виконує не тільки ілюстративну, а й когнітивну функцію, тобто використовуються когнітивні графічні навчальні елементи. Це призводить до того, що до процесу засвоєння підключається права півкуля, яка відповідає за обробку невербальної інформації. Водночас «опори» (малюнки, схеми, моделі), що компактно ілюструють зміст, сприяють системності знань.

Сучасні дослідники з розробки впровадження візуалізації в навчальний процес приходять до висновку, що поняття «візуалізація інформації» та «візуалізація знань» не повинні ототожнюватися. Візуалізація інформації - це подання інформації у вигляді графіки, що спрощує розуміння, на той час як візуалізація знань, що стимулює когнітивні процеси в навчанні, дозволяє обмінюватися даними, зокрема, електронному навчанні [60].

Завданням візуалізації є перетворення інформації в адекватні людського сприйняття образи. Під образами розуміються детальні графічні зображення та структури, графи, схеми, діаграми тощо. Більшість дослідників відокремлюють поняття «візуалізація інформації» та «візуалізація знань». Так,

візуалізація інформації являє собою відображення повідомлень, що передаються засобом мови, у зручній та доступній формі.

На думку П. Ерднієва, за одночасної подачі інформації на чотирьох кодах - малюнковому, числовому, символічному та словесному, міцність засвоєння матеріалу значно збільшується. До базових елементів технології візуалізації навчального матеріалу Г. Лаврентьєв та Н. Лаврентьєва відносять точку, лінію, форму, напрямок, тон, колір, структуру, розмір, масштаб, рух [60].

Суть візуалізації зводиться до цілісності її трьох частин, що складається із застосування та реалізації шаблонів візуалізації одного певного виду чи поєднань, навчання учнів когнітивно-графічному уявленню інформації, методичних прийомів включення до навчального процесу візуальних моделей.

Тобто візуалізація-це не тільки опис процесу навчання вчителем, але й це вилучення ментальних образів з власних внутрішніх планів мислення учнів. Цим візуалізація відрізняється від традиційної наочності. Деякі автори ототожнюють візуалізацію з ілюстраціями. Слідом за А. Кобися, позиція науковця є правильною між поняттями існують суттєві відмінності [34].

Дослідження візуалізації в освіті актуальні та становлять значний потенціал для покращення процесу навчання. Ось кілька причин, чому дослідження в цій галузі важливі:

1. Поліпшення розуміння: візуалізація дозволяє представляти складні поняття та інформацію в наочній формі, що допомагає учням краще засвоїти та запам'ятати матеріал.

2. Стимулювання інтересу та мотивації: використання візуалізації може зробити навчання більш цікавим та привабливим для учнів. Візуальні матеріали, такі як діаграми, графіки, анімації або віртуальна реальність, дозволяють привернути увагу учнів та допомогти їм краще сприймати інформацію.

3. Просування багатомодального навчання: люди мають різні типи сприйняття інформації, і деяким дітям легше вчитися, коли матеріал представлений не тільки у текстовій формі, але й з візуальними елементами.

Візуалізація дає можливість створювати багатомодальні навчальні матеріали, що включають текст, зображення, відео та звук, що сприяє ефективнішому навчанню.

4. Поліпшення комунікації та спільної роботи: візуалізація може служити потужним інструментом для обміну ідеями та спільною роботи між учнями та вчителями.

5. Підтримка інклюзивної освіти: візуалізація може бути особливо корисною для учнів із різними типами навчання або спеціальними освітніми потребами. Вона допомагає візуалізувати інформацію для учнів із порушеннями зору чи слуху, а також для учнів із загальними порушеннями сприйняття або когнітивними.

Наголосимо, що навчальний матеріал є засобом навчання і вкрай важливим елементом навчального процесу. Від засобів навчання багато в чому залежать результати навчального процесу. У цьому контексті навчальний розглядається як організатор взаємодії учнів з навчальним матеріалом. Основне завдання навчального полягає в такій організації цієї взаємодії, яка б дозволяла учням засвоїти навчальний матеріал. Навчальний матеріал може бути представлений у різних формах:

- 1) текстовий;
- 2) предметно-модельний;
- 3) звуковий;
- 4) образотворчої [23].

Розглянемо кожну форму окремо.

Текстова форма має на увазі фіксування та транслювання навчальної інформації як тексту. Текст може бути представлений у вигляді запису на папері чи цифрової форми запису.

Запис являє собою фіксований, що зберігається і транслюється текстом, змістом якого є навчальний матеріал. Предметно-модельна форма - це фіксування, зберігання та транслювання навчального матеріалу за допомогою спеціально розроблених моделей фактів, подій та процесів.

Звукова форма – фіксування, зберігання та транслювання навчального матеріалу у звуковій формі. Слово викладача, яке донедавна розглядалося як один з основних засобів навчання, також відноситься до звукової форми подання навчального матеріалу.

Образотворча форма подання фіксує, зберігає та транслює навчальний матеріал у формі зображень: ілюстрацій, картинок, схем, відеофрагментів тощо. [23].

У сучасній методиці виділяються такі візуальні способи обробки та передачі інформації: текстуальний, табличний, графічний.

Текстуальний - це спосіб пред'явлення навчальної інформації у текстовому вигляді. Зазначимо, що цей вид уявлення інформації має свої труднощі, тому що при складанні та включенні тексту повинні враховуватися рівень сприйняття студента та його попередня підготовка. До переваг текстуального способу можна віднести чіткість і строгість у послідовності та в виразі. До недоліків можна віднести великий обсяг часу для осмислення інформації. Широке поширення має спосіб уявлення інформації за допомогою таблиць. Перевагою даного способу порівняно з текстуальним є можливість вирішення проблеми індуктивним шляхом. Графічне уявлення пов'язане з перетворенням ідей та інформації мислеформ різного ступеня складності у форму малюнка, схеми, таблиці чи діаграми [23].

На думку, Г.Гич, до засобів візуалізації інформації та знань відносять набір слайдів, фото та ілюстрацій, колажі, інфографіку, схеми, діаграми, графіки, відеофільми, ментальні картки.

Візуальне подання та обробка навчальної інформації сприяють володінню, узагальненню та запам'ятовуванню досліджуваного матеріалу, а також його більш тривалому збереженню в пам'яті та вмінню його швидко відтворити [19].

Серед функцій візуального мислення сучасні науковці виділяють: зорово-моторну координацію (координація рук через пізнання навколишньої дійсності за допомогою зору); зорово-просторову функцію (широта кола зору,

що пізнається за допомогою зору); мисленнєві операції (аналіз, синтез, побудова логічних зв'язків, планування тощо.); уяву; функцію естетичного сприйняття.

З урахуванням вищесказаного можна виділити додаткові функції візуалізації в освіті:

- Інтеграція: візуалізація дозволяє об'єднати різні елементи навчального матеріалу в єдину структуровану цифрову форму. Це допомагає створити зв'язок та логічну послідовність між різними елементами матеріалу, полегшуючи його розуміння та засвоєння;

- збереження даних: візуалізація надає можливість надійного та довгострокового збереження інформаційних даних. Цифрові засоби дозволяють архівувати візуалізований матеріал, забезпечуючи доступність та цілісність інформації для майбутнього використання;

- спрощення обробки даних: візуалізація полегшує обробку даних шляхом заміни рутинних аспектів творчими. Анімація, інтерактивність та інші інструменти дозволяють автоматизувати деякі процеси, звільняючи час та ресурси педагогів для більш творчої роботи з учнями [9].

На практиці застосовується широкий спектр методів візуального структурування, що включає понад сотню підходів. Вони варіюються від традиційних діаграм та графів до «стратегічних» карт (roadmaps), променевих схем-павуків (spiders) та каузальних ланцюгів (causal chains). Така різноманітність обумовлено суттєвими відмінностями в природі, особливостях та властивостях знань у різних предметних областях.

Таким чином, сучасна візуалізація у освітньому процесі не тільки надає нові форми передачі інформації, а й виконує додаткові функції, пов'язані з інтеграцією матеріалу, збереженням даних та оптимізацією процесів обробки інформації. Значення візуалізації у процесі навчання непереврене. Особливо в тих випадках, коли використання візуальних засобів не зводиться до простого ілюстрування з метою полегшення та доступності навчального матеріалу, а стає невід'ємною частиною активної пізнавальної діяльності

учнів, засобом формування та розвитку не тільки наочно-образного, а й абстрактно-логічного мислення.

1.3. Візуалізація навчального матеріалу в сучасній школі: зміст та особливості

Сучасні учні не уявляють своєї життя без гаджетів, часто сприймають інформацію через фотографії, інфографіку, короткі відео. Дедалі більше дослідників —соціологів, психологів, педагогів - говорять про так зване «кліпове мислення», переважання графічного зображення над текстом та про візуальний характер цього мислення [19].«Кліпове мислення» проявляється у здібності людину сприймати світ через короткі, яскраві образи та послання. Яка формується «культура кліпінгу», інструментом якої виступають новітні монтажні технології, є «короткою реальністю», «де допустима слабка пов'язаність окремих епізодів між собою та множинність постійно змінюють один одного поглядів на один і той самий предмет» [19].

В основі візуального мислення лежить здатність людини не тільки сприймати візуальну інформацію, а й мислити образами, володіння так званим «ментальним зором». Розвиток логіко-понятійного та образного мислення змусило людство осмислити себе в рамках історичного часу, стало основою виникнення філософії, мистецтва, однією з видів якого є художня література. Трансформацію тексту у графіку А. Дьомін називає «візуальним перекладом». Крім того, він зазначає, що «візуалізація – це відмінний (і серйозний) інструмент пізнання, який допоміг зробити багато наукові відкриття», оскільки «дизайн — це насамперед розумовий процес» [1].

На думку Ю.А. Свєрчкова, у методиці викладання з допомогою візуальних форм засвоєння навчальної інформації можливо змінити характер навчання, а саме, поліпшити сприйняття, осмислення та узагальнення, уміння детально аналізувати, "згортати" і "розгортати" інформацію [1].

Використання візуалізації навчального матеріалу на заняттях є одним із найефективніших методів для підвищення якості та обсягу засвоєння отриманої інформації. Ця технологія у сучасному світі має безперечне значення освіти і відповідає вимогам часу.

Процес навчання, як правило, ґрунтується на піднесенні інформації, тому подання навчального матеріалу шляхом використання графічного зображення дуже ефективно у навчанні. Принцип візуалізації інформації під час уроці одна із найважливіших у педагогіці.

Застосування інструментів візуалізації – різних таблиць, малюнків та схем впливає на швидке запам'ятовування та засвоєння матеріалу, що викладається. Можна сміливо сказати, що візуалізація (у широкому розумінні) – це процес створення образів, а також відповідно, процес подання інформації у вигляді зображень, схем чи таблиць.

Спосіб візуалізації навчального матеріалу у вигляді зображення ґрунтується на важливості сприйняття, а також на головній ролі образного мислення у процесах пізнання. Учень при цьому готує свою свідомість до постійного потоку інформаційного навантаження та до світу, що складається з графічні зображення.

В основі візуалізації навчальної інформації лежить використання вродженої здатності людського мозку ефективно працювати зі зоровими образами та особливостей зорової системи. Сьогодні, без використання інструментів візуалізації, неможливо досягти високої ефективності викладання даних предметів у школі. Адже при застосуванні візуальних засобів навчальний процес стає більш різноманітним та цікавим, особливо пізнавальним, полегшується розуміння та засвоєння складних та важких закономірностей. Розвивається логіка у мисленні, уява, спостережливість, підвищується інтерес до матеріалу, що вивчається, активується пізнавальна діяльність учнів, розвивається критичне мислення.

В умовах інформатизації та комп'ютеризації освіти з'явилася унікальна можливість впровадити візуалізацію в навчальний процес. Візуалізація може

мотивувати навчання через активну взаємодію між учнем і комп'ютером, різноманітність і барвистість навчального контенту (текст + звук + колір + анімація), а також навчання, орієнтоване на успіх.

В основу освітнього стандарту загальної середньої освіти покладено системно-діяльнісний підхід [5]. Тому робота вчителя має бути спрямована на розвиток пізнавального інтересу, критичного мислення та творчої активності у учнів. У результаті вчителю під час роботи з представниками сучасного покоління рекомендується говорити коротко; візуалізувати інформацію; використовувати різні технології навчання, програми; учити граючи.

Технологія візуалізації навчальної інформації - це система, що включає в себе комплекс навчальних знань, методів їх наочного представлення, візуально-технічних засобів передачі інформації та психологічних прийомів застосування і розвитку візуальних елементів в освітньому процесі.

Необхідність візуалізації навчальної інформації зумовлена особливостями мислення сучасних учнів. Тобто здатністю швидко перемикає увагу і обробляти інформацію, з переважанням сприйняття графічної інформації і, в той же час, недостатньою адаптацією до сприйняття лінійної та однорідної інформації, в тому числі текстів у великих книгах.

Звісно, що під час організації процесу навчання вчитель спирається на широкий вибір навчальних та наочних посібників. Відбуваються зміни в індустрії виробництва наочних посібників та у реалізації принципу наочності у навчальному процесі. На думку П.Є. Погосяна, при використанні ілюстрацій, символів, кольору, відбувається передача ідей та візуалізація відносин, у зв'язку з чим ефективність процесу навчання значно збільшується [16].

Великі масиви інформації передаються у згорнутому вигляді за допомогою засобів візуалізації. Однак за такого структурування, кодування та пред'явлення інформації необхідно враховувати закономірності зорового сприйняття, що вимагає грамотного застосування візуальних методів у навчанні. Такий спосіб подання структурованих масивів інформації є

навчальним матеріалом нового покоління. У ньому текст та образ з'єднуються органічно та взаємно посилюють один одного.

Сьогодні візуалізація у системі шкільного навчання виконує різні завдання та використовує різноманітні форми. В той час, як нещодавно основними формами візуалізації були класна дошка та паперові носії з моделями об'єктів, зараз вони все частіше замінюються мультимедійними засобами, такими як звук, анімована комп'ютерна графіка, відеоряд та інші.

Людині необхідно швидко перебудовуватися та пристосовуватися до нових реалій. Стає зрозуміло, що багато залежатиме від уміння випускника школи орієнтуватися в інформаційних потоках, уміння справлятися з проблемами, шукати, використовувати і оновлювати відсутні знання для досягнення поставленої мети.

У ХХІ столітті випускник школи повинен мати такі вміння і якостями (компетенціями), як: відповідальність та адаптивність; комунікативні вміння; творчість та допитливість; критичне та системне мислення; розуміння взаємозв'язків у складних системах; вміння працювати з інформацією та медіазасобами; міжособистісна взаємодія та співробітництво; вміння ставити та вирішувати проблеми; спрямованість на саморозвиток; соціальна відповідальність. Потреба навчання подібним якостям (компетенціям) зумовлюється вимогами сучасного товариства. Всі ці компетенції просто потрібні в житті.

Застосування засобів візуалізації допомагає формувати компетенції, готувати учня до дорослого життя, оскільки інформації дуже багато сьогоднішній випускник середньої школи повинен мати не тільки необхідною базою знань, але й уміти у величезному потоці інформації швидко вибрати головну і дуже важливо вміти її розрізняти, аналізувати, структурувати та зчитувати, вмінням швидко приймати рішення та нести відповідальність, отже, критично мислити. Сучасного учня просто необхідно вчити і спонукати критично мислити. Безперечно, що застосування засобів візуалізації під час

уроків історії відповідає всім вимогам нашого часу сприяє розвитку критичного мислення.

Врахуємо, що використання візуалізації у процесі навчання виступає ключовою умовою на формування необхідних компетенцій в учнів. Вона виступає джерелом отримання нових знань, а також дозволяє освоїти нові навички та вміння. На думку психологів, переважна частка сучасних школярів є візуалами, тоді як аудіали та кінестетики становлять меншу частину.

Роль візуалізації на заняттях в сучасній школі полягає у представленні та структуруванні основного навчального матеріалу; доповненні основного матеріалу; забезпечення логічності у викладі навчальної інформації. Вона демонструє взаємозв'язок між текстом та графічними зображеннями, сприяє активному сприйняттю навчального матеріалу. Візуалізація передбачає метод, що дозволяє побачити невидиме. Візуалізація збагачує процес наукового відкриття та стимулює глибокі та несподівані осяяння учнів.

Виділимо методичні аспекти щодо застосування прийомів візуалізації як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів у шкільній практиці [25]:

1. Використання ілюстрацій та картинок: наприклад, ілюстрації, картинки чи фотографії, можуть допомогти школярам краще зрозуміти та запам'ятати нові терміни, слова, поняття чи правила. Рекомендується використовувати яскраві та наочні зображення, що наочно демонструє предмети, дії чи поняття, із якими пов'язаний навчальний матеріал.

2. Використання дошки чи інтерактивної дошки: візуалізація на дошці може бути ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів. Вчитель може малювати схеми, діаграми, таблиці чи інші графічні уявлення, щоб візуально пояснити матеріал. Використання смарт-бордів дозволяє учням брати активну участь у процесі навчання, наприклад, шляхом перетягування слів або речень, складання речень або ліній часу, заповнення кластерів.

3. Створення плакатів або постерів: плакати та постери з яскравими ілюстраціями, правилами, поняттями чи словниковими словами можуть бути розміщені на стінах класу для постійного доступу та нагадування учням.

4. Використання ігор та завдань з візуальними елементами: може допомогти школярам застосовувати вивчені навички на практиці. Наприклад, вчитель може використовувати картки з картинками та словами для гри "Знайди пару" або "Лото". Це сприяє розвитку уміння пов'язувати зображення з відповідними термінами, поняттями, словами та закріплювати їх.

5. Використання мультимедійних матеріалів: мультимедійні матеріали, такі як відеоролики, аудіозаписи чи презентації, дозволяють візуалізувати інформацію на уроках. Міні-ролики можна застосовувати як наочний матеріал під час заочних або віртуальних екскурсій.

Варто наголосити, що використання прийомів візуалізації має відповідати навчальним цілям та завданням уроку. Візуалізація має бути інтегрована у процес навчання таким чином, щоб допомогти учням краще зрозуміти та запам'ятати навчальний матеріал, а також стимулювати їхній інтерес та активність на уроці.

Більшість інструментів візуалізації зараз представлені мультимедійними засобами. Під «мультимедійними засобами» мається на увазі анімована комп'ютерна графіка, відеоряд [31].

Відмінними рисами візуалізації виступають:

- Об'єднання багатокomпонентного інформаційного матеріалу в текстовому, звуковому та графічному ключі.
- Забезпечення надійного та довговічного зберігання великого обсягу інформації.
- Простота переробки інформації.
- Можливість концентрації, згущення інформації.
- Висока інформативність.

Можна стверджувати, що використання візуалізації в освітньому процесі вимагає професійної підготовки від вчителів. Теоретики і практики відзначають в зв'язку з цим необхідність усвідомленого підходу до створення і застосування візуальних матеріалів в освітньому процесі. У той же час необхідно враховувати психологічні особливості здобувачів.

Використовуючи візуалізацію в процесі навчання, вчитель впливає на психіку учня через сприйняття і, як наслідок, змінює його стан. У процесі розробки навчальних матеріалів необхідно контролювати ступінь узагальнення змісту, дублювати вербальну інформацію візуальної і навпаки, щоб при необхідності ланки логічного ланцюжка були повністю відновлені учням.

Так, яскравими прикладами матеріалів для візуалізації є матеріали, які стимулюють творчість учнів, сприяють розвитку їхнього внутрішнього бачення та можуть прищепити культуру візуалізації. Однак, мабуть, найважливішим аспектом є здатність візуалізувати емоційні та інтелектуальні результати діяльності людини. Саме тому важливо давати учням різноманітні завдання з візуалізації навчальних матеріалів.

Щодо методики застосування, то візуалізація може здійснюватись у двох основних формах: це може бути використання графічних комп'ютерних редакторів або скрайбінгу. Використання графічних редакторів як засобу для візуалізації навчального матеріалу сприяє створенню навчальних елементів, які є основою для ілюстрування теоретичних положень, вони сприяють успішному розвитку творчих умінь і навичок, збагачують інтелектуальну та емоційну сферу учнів, формують та розвивають просторово. таблиць, схем, діаграм, наборів карток із текстом, цифрами чи малюнками.

Після завершення роботи користувач отримає не інтерактивну презентацію, а відео. Однак для використання графічних редакторів у процесі професійної підготовки необхідно, щоб викладачі вишу володіли вміннями користування зазначеними програмами, вміли навчити цьому студентів – майбутніх вчителів літератури для виконання різноманітних навчальних завдань, а згодом для використання у професійній діяльності. Доцільним також є застосування графічних редакторів у процесі дистанційної освіти, коли викладач отримує через Інтернет мережу результати виконання навчальних завдань у вигляді літературних карт, таблиць, діаграм.

Як бачимо, візуалізація спрощує життя. У сучасній освіті вони стали невід'ємною частиною уроків. Тут ми можемо простежити кілька позитивних моментів: по-перше, процес освіти стає більш цікавим та різноманітним; по-друге, великий обсяг інформації можна пояснити за короткий проміжок часу. Засоби візуалізації є цінним елементом процесу навчання, але у разі використання у зв'язку з іншими елементами.

Таким чином, візуалізація навчальних матеріалів дозволяє:

- наочно показати взаємозв'язки різних явищ, понять;
- полегшити процес запам'ятовування та засвоєння інформації;
- класифікувати отримані знання;
- активізувати креативні процеси – здатність робити логічні висновки та проводити асоціації;
- формувати та розвивати критичне та візуальне мислення;
- покращити образне уявлення знань та навчальних дій.

Звернемо увагу на основні принципи добору і використання візуалізаційного матеріалу на уроках [48]:

1. Інформативність, сконцентрованість і доречність. Не варто візуалізувати будь-що і заради будь-чого. Перенасичення уроку візуальними образами – така сама його вада, як і недостатність наочного зображення. Тоді в голові учнів може залишитися калейдоскоп різноманітних картинок, за яким вони не розгледять основного. А саме головне у виучуваному матеріалі й потребує візуалізації – найважливіші ідеї, положення, вербальні символи, образи, класифікації тощо. Доречною візуалізація є тоді, коли вона сприяє зацікавленню учнів навчальним матеріалом, полегшує його розуміння і допомагає засвоїти та запам'ятати найголовніше.

2. Різноманітність. Однотипні зразки рано чи пізно викличуть в учнів нудьгу саме через передбачуваність, тому важливо прагнути урізноманітнення. Серед сучасних візуалізаційних засобів можна виділити як традиційні для нашої школи (різноманітні схеми, колажі, опорні конспекти, інформаційні плакати), так і новітні (інфографіка, кроссенси, фішбоуни, хмари

слів, інтелект-карти, скрайбінг, кардмейкінг, скрапбукінг, дудли, інтерактивні плакати і презентації, гіфки, фотореконструкція тощо). Учням варто пропонувати використовувати широкий спектр візуалізаційних засобів, не обмежувати їх у виборі.

3. Естетична привабливість і емоційність. Сучасному вчителю багато в чому допоможуть праці з педагогічного дизайну. Зокрема велику роль у сприйнятті візуалізаційного матеріалу відіграє колористика. Тобто візуалізаційні матеріали мають сприйматись оком учня як щось приємне, таке, що зацікавлює. Саме тому варто надавати величезну роль естетичному оформленню візуальної продукції. Зважаючи на психіку школяра, інформаційні плакати можуть бути світлими, ніжними, у міру яскравими (не можна використовувати люмінесцентні кольори), але не темними і похмурими. Вони мають притягувати до себе око і заохочувати учня вдивлятись у деталі, бути дещо ігровими, начебто запрошувати: ну ж бо пограйся зі мною, пригадай щось, декодууй закладену в мені інформацію.

4. Доступність для розуміння, відповідність віковим особливостям. Наприклад, сприйматимуть старшокласники розгалужені схеми і графіки.

На нашу думку, саме застосування різних засобів візуалізації активізує учнів цим допомагає їх розвитку, сприяє міцнішому засвоєнню матеріалу, дає можливість економити час. Використання наочних засобів не повинно зводиться до простого ілюстрування, а стає органічною та незамінною частиною пізнавальної діяльності учнів, засобом формування та розвитку як наочно-образного, так і абстрактно-логічного мислення. Візуалізація допомагає учням правильно систематизувати і аналізувати інформацію, розвивати критичне мислення, інтегрувати нові знання і пов'язувати отриману інформацію із загальною картиною конкретного явища або об'єкта. Сучасні форми, такі як довідкові матеріали, презентації, відеоролики та інтелект-карти, дозволяють відмовитися від великих інформаційних матеріалів і легко запам'ятовувати і відстежувати взаємозв'язки між блоками інформації.

Отже, розвивається суспільство, освіта та зростають можливості прийомів візуалізації. Їх використання залежить від бажання вчителя та можливостей учнів. Технічний прогрес, зростаюча цифровізація сучасного суспільства та постійне збільшення обсягу інформації роблять гострим питання пошуку більш швидких та ефективних способів її обробки, що актуально і для сфери освіти. У сучасному житті зараз багато різного, часом суперечливого інформації, і людині повинен якимось структурувати, класифікувати, оцінювати та моделювати, робити висновки та приймати продумані рішення. Все це показує, що розвиток інформаційної культури та навичок критичного мислення входить у компетенцію XXI століття.

РОЗДІЛ 2.

МОЖЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Візуалізований контент з використанням сучасних інформаційних технологій

Життя людини за умов глобальної інформатизації поставило перед освітою нові завдання. Завдання вчителя літератури в тому, щоб навчити учнів сприймати великий потік інформації, розуміти його, працювати з ним, зробити так, щоб не тільки історико- і теоретико-літературний матеріал був освоєний, а й саме читання художнього твору знайшло втілення у різних способах та формах осмислення, розвивало аналітико-синтетичні та творчі можливості учнів. І візуалізація інформації та образів відіграє важливу роль.

На сьогоднішній день в освітньому процесі, у тому числі при вивченні зарубіжної літератури, чітко окреслилася проблема - обсяг інформації постійно зростає, а відведеного на засвоєння матеріалу часу стає недостатньо. І перед педагогом постає завдання: як зробити простим та зрозумілим великий обсяг матеріалу, тобто. зробити його більш інтенсивним, насиченим, концентрованим для того, щоб освоїти його за невеликий проміжок часу. Ця проблема вирішується за рахунок згущення (ущільнення, стиснення, компресії) навчальної інформації. Один з найефективніших шляхів згущення інформації – це шлях через застосування візуалізації інформації, а саме сучасних її форм.

Так, створення цифрового навчально-методичного матеріалу для уроку зарубіжної літератури дозволяє вчителю передавати інформацію про досліджувані об'єкти, процеси та явища; надає інформацію про навчальні можливості та особливості пізнавальної діяльності учнів, що стає особливо актуальним при впровадженні нових освітніх стандартів другого покоління;

служить інструментом для діагностики навчальних та особистісних якостей учнів [5].

Уроки зарубіжної літератури сьогодні покликані активно працювати з художніми та навчальними текстами в напрямку того, щоб візуальне мислення носило і творчий, і впорядкований характер, долаючи цим експансію кліпінгу. Візуалізувати словесний художній образ – це означає активізувати образне мислення, а візуалізувати розвиток сюжету, життєвий шлях персонажа, композицію твору, біографію письменника, літературний процес – це активізувати ще й логіко-понятійне мислення. Візуалізація дозволяє не тільки виділяти окремі елементи у структурі будь-якого тексту, а й пов'язувати ці елементи.

Тому ефективним інструментом є систематичне використання візуалізації у процесі навчання. Це дає можливість моделювати навчальний матеріал те щоб забезпечити максимальну наочність під час уроці літератури. Застосування візуальних форм засвоєння навчальної інформації дозволяє зробити роботу над твором художньої літератури різноманітнішою: можна поглиблювати сприйняття лише на рівні конкретизації образів, можна її використовуватиме розвитку вміння аналізувати образи, згортати та розгортати інформацію [11].

Для передачі знань та активізації когнітивних процесів методисти створюють засоби візуалізації знань. Вони використовуються, сприяють оволодінню, узагальненню та запам'ятовуванню матеріалу, що вивчається.

До засобів візуалізації інформації та знань методисти сучасної школи відносять [11]:

- 1) набір слайдів, фото та ілюстрацій;
- 2) колажі;
- 3) інфографіка;
- 4) схеми, карти, діаграми, графіки;
- 5) презентації, відеофільми тощо.

Сучасні технології надають вчителю зарубіжної літератури безмежні можливості для візуалізації літературних творів та залучення учнів до активного навчання. Методисти виділяють деякі з найефективніших форм в сучасній школі [55].

1. Інтерактивні презентації. Google Slides, PowerPoint: Створення динамічних презентацій з анімацією, звуковими ефектами та вбудованими відео.

- Prezi, нелінійна презентація, яка дозволяє створювати більш креативні та інтерактивні візуали.

- Genially, платформа для створення інтерактивних презентацій, інфографіки та інших візуальних матеріалів.

2. Відеоматеріали. Візуалізація літературних творів за допомогою кіноадаптацій.

- Створення власних анімаційних робіт або використання готових відео для ілюстрації епізодів.

- Використання музичних відео для створення емоційного настрою та візуалізації образів.

3. Онлайн-інструменти для створення коміксів.

- Pixton, інтуїтивно зрозумілий інструмент для створення коміксів без навичок малювання.

- Comic Life, програма для створення коміксів на основі фотографій та шаблонів.

4. Соціальні мережі та блоги.

- Створення літературних блогів: Учні можуть створювати власні блоги, де вони можуть висловлювати свої думки про прочитані твори, створювати візуальні матеріали (колажі, малюнки).

- Використання Instagram, Pinterest: Створення візуальних історій, колажів, інфографіки за мотивами літературних творів.

5. Моделювання та 3D-друк.

- Створення моделей: Учні можуть створювати моделі персонажів, предметів або цілих сцен з літературних творів.

- 3D-друк: Моделі можуть бути надруковані на 3D-принтері, що робить їх більш реалістичними.

Запропоновані у нашій кваліфікаційній роботі основні види застосування сучасних форм візуалізації на уроках зарубіжної літератури складені відповідно до тем нової програми із зарубіжної літератури (Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (авторський колектив *Л.Юлдашева, О.Ніколенко, О.Ісаєва та інші*). Програму рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ від 03 серпня 2022 року) [44].

В процесі нашого дослідження використано теми підручників:

1. «Зарубіжна література» для 10 класу (профільний рівень) під ред. О. Ісаєва, Ж. Клименко, А. Мельник, 2023 рік. 288 с [28].

2. «Зарубіжна література» для 10 класу (профільний рівень) під ред. Н. Мілянська, Е.Мілянський, Тернопіль, 2023 рік. 323 с [39].

У площині дослідження взята за основу методика навчання зарубіжної літератури Ольги Орлової. За поділом сучасні форми візуалізації на уроках літератури методистка поділяє на наступні [46]:

1. З використанням інформаційно-комп'ютерних і суспільних ресурсів (презентації, інформаційні плакати, інфографіка, кроссенси, постери, віртуальні екскурсії, проекти тощо).

2. Алгоритмічні (гранування, кластери, асоціативні кущі, ментальні карти, веббінг, кубик Блума, фішбоун).

Ці форми візуалізації можна застосовувати під час вивчення кожної теми на різних етапах уроку, провести закріплення матеріалу як фронтально, так і індивідуально. Форми роботи дадуть змогу перевірити біографію письменника, зміст художнього твору, характеристику образів, поняття теорії літератури, визначити проблеми твору, формувати компетентності.

Наведені приклади сучасних форм візуалізації можна використовувати як на уроках під час очного чи дистанційного навчання, для групової та індивідуальної роботи.

Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою візуалізації є ефективним методом, що сприяє кращому засвоєнню інформації та розвитку креативного мислення. Різні види візуалізації можуть застосовуватись на будь-якому етапі уроку:

1. Пояснюючи новий матеріал (тему), вчитель може використовувати презентацію, відеофрагменти, фотокартки та ілюстрації;
2. Закріплюючи вивчену тему, ефективно звернення до інтелект-карт, діаграм, кластерів, синквейнів.

На сьогодні в освіті представлено достатньо широкий спектр засобів візуалізації навчального матеріалу, проте він постійно зростає із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та появою нових засобів та інструментів навчальної діяльності.

У цьому підрозділі проаналізуємо і наведемо наочні приклади застосування сучасних форм візуалізованого навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури з використанням сучасних інформаційних технологій.

Інформаційні технології – це прийоми, способи та методи застосування засобів обчислювальної техніки під час виконання функцій збору, зберігання, обробки, передачі та використання даних [21]. Останнім часом інформаційні технології найчастіше ототожнюються з комп'ютерними технологіями.

До засобів візуалізації з використанням сучасних інформаційних технологій відносять мультимедійні презентації, інформаційні плакати та інфографіки, постери, віртуальні екскурсії, кроссенси тощо. Розглянемо деякі із них.

Вчителі-словесники досі відчувають труднощі у застосуванні цифрових освітніх ресурсів та оволодіння ефективними методиками їх використання. Найчастіше вчителі-словесники використовують на уроках літератури *мультимедійні презентації*, але, як правило, ці презентації здебільшого є

заміною технічних засобів навчання, які використовувалися у школах ХХ століття.

Технологічні можливості навчання мультимедійної презентації допомагають успішно застосовувати анімацію для виділення необхідних елементів структури тексту, який актуалізує інтертекстуальні підтексти художній літературі. У мультимедійну презентацію можуть бути включені посилання на аудіо та відеоматеріали Інтернету.

Мультимедійна презентація транслює інформацію на малюнковому, словесному, символічному кодах, де передається єдність образ і текст. Вчитель може використовувати презентації для наочного подання матеріалу, оскільки використання навіть найпростіших графічних засобів є ефективним засобом навчання. Мультимедійна презентація як форма візуалізації має низку переваг: інформація передається в єдності образу та тексту, у зв'язку з чим задіюється пам'ять, мислення та уяву [36].

Традиційно презентація виконується у програмі Microsoft Point. Тут важливо знати вимоги до створення презентації, вміти користуватися можливостями програми, підібрати необхідний текстовий та ілюстративний матеріал, продумати послідовність слайдів.

Мультимедійні презентації можуть включати наступні інформаційні блоки: текст, аудіо, відеофрагменти, графіка. Зауважимо, що використовуючи мультимедійні презентації на заняттях зарубіжної літератури, вчитель реалізує комунікативний підхід до оволодіння. Ефективність засвоєння навчального матеріалу пов'язана з тим, що робота з презентаціями дозволяє структурувати матеріал, формулювати його коротко і логічно, систематизувати сприймається інформацію у вигляді короткого конспекту, основних понять та правил, представлених у вигляді схем.

Врахуємо, що завдання етапу підготовки до початкового сприйняття учнів пов'язані з формуванням знань учнів про історико-літературний процес, особливості світогляду письменника. Наприклад, це можуть бути презентації літературної добу та історико-культурні матеріали.

Наприклад, коли вивчаються окремі твори письменників, а не історико-літературний процес, коли основна мета літературної освіти – викликати інтерес до літератури, формувати уявлення про неї як про мистецтво слова, потребу в читанні, розвивати читацькі вміння, - на цьому етапі вивчення твору необхідно створити певну атмосферу зустрічі з незвичайними героями, долею письменника. Емоційне, яскраве слово вчителя, розповідь змусять учнів з цікавістю поставитись до твору. Тому актуальними є презентації щодо аналізу художнього твору та системи образів.

Так, сприйняття романтичної поезії неможливо без осмислення сутності романтизму як епохального явища, зрозуміти романи не можна без розуміння їхніх соціальних, моральних, естетичних та філософських поглядів. Тому найчастіше цей етап займає цілий навчальний час (лекція, розповідь про особу та творчість, заочна екскурсія, подорож світ письменника і т.д.). Тому доцільним будуть презентації з літературних епох, життя та творчості письменників.

Мультимедійна презентація також може бути використана вчителем при закріпленні нового матеріалу чи актуалізації знань, наприклад як домашнє завдання.

Так, при вивченні «Одісеї» Гомера варто запропонувати учням підготувати комп'ютерну презентацію «Одісея» Гомера в ілюстраціях художників різних епох.

Цифрові технології сьогодні надають безліч інструментів для створення презентацій на онлайн літератури [7].

-Power Point — це програма, яку часто використовують вчителі та учні на уроках літератури. Вона є багатофункціональною, дозволяє створювати динамічні презентації. Особливість полягає в тому, що PowerPoint має можливість спільного редагування презентацій в реальному часі, що сприяє колаборації між учнями та швидкому обміну ідеями.

-Keypote — це презентаційна програма, що дозволяє створювати професійний дизайн. Keypote пропонує низку стильних шаблонів і макетів, які

допоможуть швидко створювати професійні презентації. Сучасний інтерфейс дозволяє легко переходити між слайдами, використовуючи анімаційні ефекти.

- Canva — це онлайн-інструмент для створення графічного дизайну, включаючи презентації. Дозволяє швидко створювати графічні матеріали без необхідності володіння навичками дизайну. Canva має велику бібліотеку шаблонів, що охоплює широкий спектр категорій. Завдяки цьому є можливість обрати шаблон, який найкраще відповідає вашим потребам, і налаштувати його згідно зі своїми вимогами.

Перевагою таких цифрових застосунків є те, що задля створення графічних матеріалів не потрібно володіти навичками дизайну, а розробка естетичних та креативних презентацій це цілком реальне завдання для вчителів та учнів.

Серед недоліків, можемо звернути увагу на те, що кожна зі згаданих вище програм є доступною лише на окремих пристроях та деякі функції залишаються платними. Також, можливість взаємодії з різних пристроїв в режимі онлайн має лише Power Point.

Так у презентацію можуть бути включені аудіо- та відеофрагменти. Відеофрагмент виступає як навчальний та ненавчальний засіб навчання. На нашу думку, доцільно включити у презентацію відео, яке транслюватиме інформацію на словесному, малюнковому та символічному кодах.

Наприклад, після вивчення розділу «Література другої половини 20 століття», а саме під час вивчення теми «Постмодернізм як одне із найяскравіших мистецьких явищ» можна запропонувати учням наступне завдання.

- Підготувати мультимедійну презентацію, яка присвячена відомому зарубіжному письменнику постмодерністів (на власний вибір), представивши її в класі.

Використання візуальних засобів, таких як *презентації*, може полегшити візуалізацію та розуміння змісту літературного твору. Вони можуть бути використані для представлення головних персонажів,

налаштування, ключових сцен або символів, що допомагає збагатити інтерпретацію та аналіз тексту.

Таким чином, використання мультимедійних презентацій дозволяє розбити заняття на логічні замкнуті блоки (слайди), зробити інформацію найбільш наочною для сприйняття і легкою для засвоєння. У процесі навчання чітко виявлено проблему: великий обсяг інформації, який необхідно засвоїти учневі. Перед учителем постає завдання – спростити матеріал (зробити його зрозумілішим), тобто. допомогти учневі освоїти його за короткий проміжок часу. Вирішити цю проблему допоможе застосування візуалізації, інфографіки, що дозволить стиснути (ущільнити) навчальний матеріал. Підвищенню мотивації учнів під час уроці сприяє використання різних засобів візуалізації: застосування схем, таблиць, що дає можливість засвоїти набагато більший обсяг інформації.

Наступна форма візуалізації – *інфографіка* – це графічний спосіб подачі інформації, даних та знань, метою якого є швидко і чітко подавати складну інформацію. Техніка візуалізації дозволяє охоплювати великі обсяги інформації та представити їх більш компактно та наочно показати співвідношення предметів та фактів у часі та просторі [27].

Інфографіка – поєднує у собі графіки, таблиці, діаграми, що дозволяє користувачеві завантажити великий матеріал, але в більш компактному для нього вигляді, оскільки інфографіка – це змістовність, алегоричність та простота сприйняття. Інфографіка має переваги серед інших методів у тому, що учень приймає інформацію образами (асоціаціями), що відповідає типу мислення молодшого школяра.

Під інфографікою розуміється особливий візуальний спосіб демонстрації інформації, в основі якої лежить ідея схематизації. Застосування інфографіки на уроках зарубіжної літератури сприяє формуванню навички виділення головного та здатності до детального аналізу художнього твору. Візуальний об'єкт, представлений у вигляді інфографіки, інформативний, він є доповненням до інформації, представленої у вигляді тексту.

Інфографіка може бути представлена в різних формах: карикатури, графіки, діаграми, ілюстрації, таблиці, схеми, карти, емблеми або наявні в одному зразку інфографіки. Головне, щоб дотримувався принцип: складна чи велика за обсягом інформація подається в простому для сприймання зоровому форматі. Адже мета будь-якої інфографіки – швидко донести до аудиторії інформацію, полегшити її розуміння і сприяти запам'ятовуванню.

Прийоми і види роботи з метафоричними схемами, інфографікою, кроссенсами [33]:

- створення метафоричної схеми, кроссенса, інфографіки;
- бесіда за візуалізаційним матеріалом;
- підготовка розповіді за схемою, кроссенсом, інфографікою;
- розгадування кроссенса;
- підготовка учнями завдань і запитань за інфографікою до класу;
- трансформація інфографіки, схеми (що можна змінити, додати, прибрати);
- моделювання інфографіки (учням пропонується подати ідеї до створення інфографіки, розробити проект майбутньої інфографіки);
- презентація створеної інфографіки (пояснення, чому саме такі елементи обрано, саме так їх розташовано тощо);
- написання творчої роботи «Про що мені нагадала (розповіла) інфографіка»

Наприклад, під час вивчення поеми Гомера «Іліада» можна дати наступне завдання. Опрацювати розроблену інфографіку, звернувши увагу на сюжет та композицію твору, простежити шлях Одисея до рідної Ітаки.

Відмітимо, що інфографіка є особливим способом візуального подання інформації. В його основі лежить схематизація, представляє собою графічну організацію даних, яка пов'язана з відображенням різних ідей та мислеформ у вигляді малюнка, схеми, таблиці чи діаграми.

Розділ «Сучасна література початку 21 століття», при вивченні творчості американського письменника Джона Гріна, популярного автора романів для молоді. Аналіз роману: «Провина зірок».

Завдання: Прокоментуйте інфографічну схему. Охарактеризуйте другорядних персонажів у творі (Кейтлін, Моніка, Кароліна), поясніть їх роль.

Ще одна форма візуалізації – інформаційний плакат.

Перевагами інтерактивного плаката є:

- Висока інтерактивність – взаємодія між вчителями та учнями за допомогою цього додатка;
- Інтерактивний плакат має простий і інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який не вимагає установки;
- Багаті візуальні матеріали -явища і процеси, яскрава анімація фотографій і ілюстрацій, що дають переваги перед іншими продуктами і інструментами навчання;
- Груповий та індивідуальний підходи – можна організувати свою роботу як з усією групою, так із окремими учнями.
- Навчальні матеріали програми представлені у вигляді логічно завершених окремих фрагментів.

Часто вчителі плутають інфографіку і інформаційний плакат. Чим же інфографіка відрізняється від звичайного інформаційного плаката? Плакат може містити обмаль зображень (причому вони часто виконують суто прикрашальну роль) і досить багато слів. В інфографіці ж зазвичай таке неприпустиме – її особливістю є перетворення інформації на візуальні образи [18]. Отже, найчастіше в гарно підготовленій інфографіці переважає не вербальне, а зображальне начало. Водночас не кожне зображення можна назвати інфографікою, а лише те, яке містить велику інформативність. Основним критерієм розмежування ілюстрації та інфографіки називають підпорядкування дизайну інформації, а не навпаки.

До прикладу, вивчення теми «Символізм: витоки і відкриття», візуалізуємо нашу розповідь, а саме пропонуємо за допомогою інформаційного плаката звернути увагу на «символізм» як літературну течію модернізму.

Підсумовуючи вивчений розділ «Нове слово у драматургії кінця 19-початку 20 століття», варто запропонувати учням наступне завдання.

- Розгляньте плакат, присвячений творчості Моріса Метерлінка. У чому полягає особливість символістського театру драматурга? Спираючись на схему та висловлювання Дмитра Чистяка, розкрийте ідейно-естетичну сутність п'єси «Блакитний птах».

Наступна форма візуалізації – *інтерактивний плакат* – це електронний постер з інтерактивною навігацією, який може відображати потрібну вам інформацію, включаючи текст, відео, анімацію та аудіо, зображення, посилання на різні електронні ресурси. Одним з останніх цифрових сервісів з новітніх цифрових сервісів є Glogster.

Це інтерактивний постер, також відомий як глог. Термін був вигаданий у 2007 році від слова графічний блог). Наведемо приклад глогу до творчості Е. Гемінгвея «Старий і море».

Інтерактивний плакат, реагуючи на дію користувача, використовує інтерактивні елементи (посилання, кнопки переходу, області текстового чи цифрового введення тощо), програма надає інформацію. У цих плакатах знаходять застосування наочніші форми передачі.

На онлайн платформах можна, також, знайти переказ твору, що супроводжується мультиплікаційною анімацією. Застосувати його можна просто поширивши екран, а після цього провести обговорення твору. Наприклад, поставити запитання про враження учнів, спостереження та інтерпретацію переказу. Порадити учням обговорити важливі моменти твору, виявити символіку або порівняння, які вони помітили, та висловити власні думки щодо історії та повідомлення твору. Цей підхід забезпечує взаємодію, візуальне представлення та аудіотекстовий контент, що допоможе учням краще розуміти та сприймати літературний твір. Візуальна привабливість анімації спонукатиме учнів до активної участі та викликатиме більше цікавості щодо зарубіжної літератури.

Постери — це візуальна форма, яка допомагає оживити урок, зробити його цікавішим та ефективнішим. Вони можуть бути використані для представлення авторів, їхніх творів, літературних жанрів, історичних періодів та багатьох інших тем. Для створення постерів варто використовувати яскраві кольори та контрастні шрифти, текст має бути лаконічним і легко сприйматися [38].

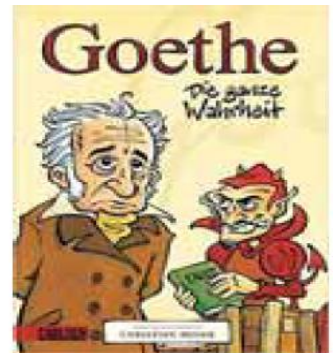
Постери на уроці зарубіжної літератури можна для введення нової теми, для закріплення матеріалу, для індивідуальної та групової роботи.

Наведемо приклади ідей для створення постерів на уроці зарубіжної літератури.

- Постери, присвячені вивченню біографії та творчості автора: портрет письменника (додаткова інформація: роки життя, найвідоміші твори, цитати, цікаві факти з біографії).
- Постери, присвячені творам. Варто звернути увагу на обкладинку книги, можна застосувати додаткову інформацію: жанр, короткий зміст, головні герої, цитати.
- Тейбл-топ (таблиця з основною інформацією про твір), а саме автор, жанр, час і місце дії, головні герої, основна проблема, ідея твору.
- Постери, присвячені літературним напрямкам (визначення напрямку, короткий опис напрямку, його основні ідеї, представники, словник термінів, які характерні для даного напрямку).
- Інтерактивні постери (кросворди, вікторини, ребуси, загадки, пов'язані з літературним твором).

Розділ «Золоті сторінки далеких епох». Тема: Німецьке Просвітництво. Творчість Йоганна Гете. Пропонуємо читачеві 21 століття розглянути постер з одного із інтернет-ресурсів, нагадавши, що Гете та його персонажі «присутні» в найрізноманітніших сферах нашого життя.

Постер та обкладинка коміксу біографії Гете.

Ще одним засобом візуалізації інформації узагальнюючого характеру є *кроссенс*, який являє собою асоціативний ланцюжок, укладений у поле з 9 квадратів, в яке поміщаються зображення. Кожне зображення може бути пов'язане з попереднім та наступним за змістом. Завдання полягає в тому, щоб пояснити кроссенс: вчителю побудувати обмін ідеями щодо запропонованих зображень; учням - скласти висловлювання на основі взаємозалежних образів.

Учням залишається розгадати кроссенс, скласти послідовну ланцюжок та оповідання. Даний метод сприяє розвитку критичного мислення. Кроссенс часто називають «головоломкою для інтелектуалів» [42]. Кроссенс є таблицею з дев'яти ілюстрації. Розгадувати кроссенс можна почати з будь-якої картинки. Центральна картинка кроссенсу найчастіше пов'язана за змістом з усіма картинками головоломки. Таким чином, кроссенс є сукупністю завдань, вирішення яких розвиває асоціативне мислення та кмітливість.

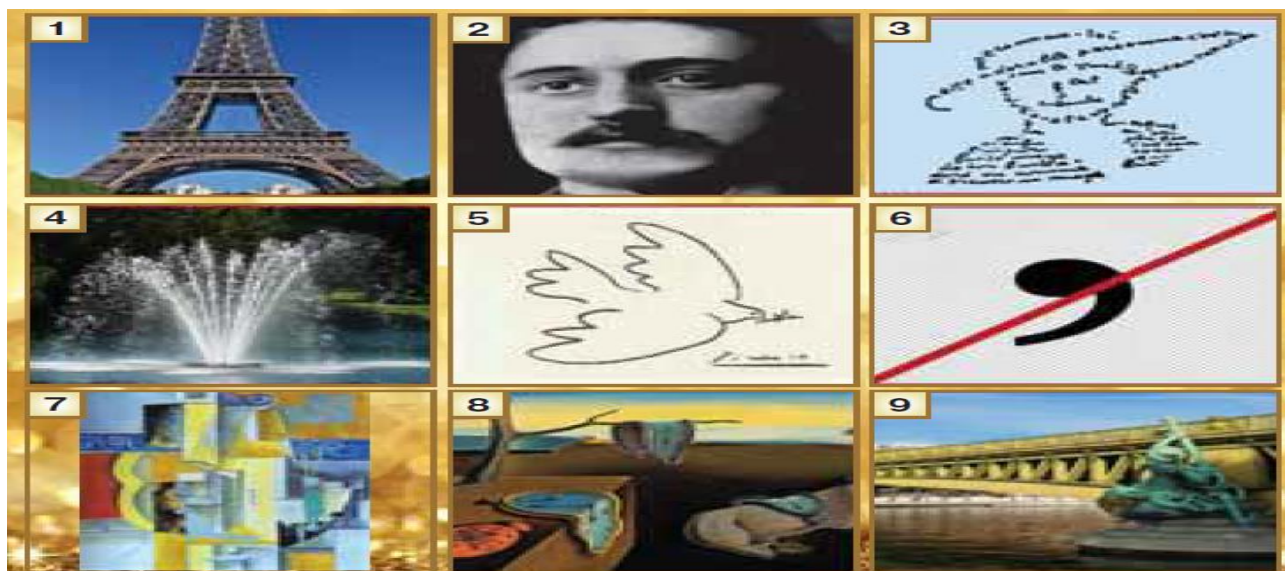
Після вивчення літературного твору та літературної теми загалом важливо дозволити учням реалізувати їх творчий та дослідницький потенціал, у тому числі у рамках підготовки учнями творчих та дослідницьких робіт з використання візуалізації інформації. Наведемо приклад застосування кроссенсу на уроці.

Після вивчення теми «Одісея» Гомера можна запропонувати учням завдання розв'язати кроссенс. Нагадати, про яких персонажів «Одісеї» він нагадав Вам?

На уроці закріплення розділу «Шедеври європейського поетичного модернізму» можна запропонувати учням розв'язати кросенс за творчістю вже відомого Гійома Аполлінера.

Завдання: Які образи з прочитаних віршів зашифровано в ньому? Що вони символізують? Про які особливості культури початку 20 століття, а також творчості Аполлінера нагадала вам ця головоломка?

Ще одна форма візуалізації навчального матеріалу - *фотоколаж*, представляє собою композицію в одній ілюстрації кількох елементів. Фотографії можуть відрізнятися за стилем та змістом, але об'єднані однією темою та відображати головні ознаки досліджуваного об'єкта чи поняття. Ціль фотоколажу – створити у учня стійку асоціацію.

Це один із прийомів візуалізації інформації, що може використовувати у своїй роботі вчитель на уроці зарубіжної літератури на етапі підготовки до початкового сприйняття твору. Фотоколаж як похідна колажа є довільним

з'єднанням в одній картинці або фотографії декількох зображень. Створювати фотоколажі можна як вручну, так і на комп'ютері за допомогою спеціальних програм або онлайн-сервісів (Photovisi.com, CreateCollage.ru, Avatan та ін). Для створення фотоколажу з унікальним дизайном доцільно використати Photoshop (або інший графічний редактор) [30].

Колаж є технічним прийомом, який полягає у створенні мальовничих чи графічних творів шляхом наклеювання на якусь основу предметів та матеріалів, що відрізняються від основи за кольором та фактурою. При створенні фотоколажів використовуються різні візуальні прийоми, які дозволяють зробити підсумкову картинку яскравою і запам'ятовується: накладання одного зображення на інше, поєднання декількох зображень в одному, представлення фото у вигляді мозаїки або пазла, вставка яскравої підкладки, всілякі рамочки, фігури, лінії тощо.

Сьогодні онлайн-сервіси з уже готовими шаблонами дозволяють створити колаж за лічені хвилини. Наприклад, при вивченні оглядових тем про літературну епоху у старших класах, що передують монографічним темам, можна на одному слайді за допомогою фотоколажу уявити письменників – основних представників цієї епохи та скласти коротку розповідь про кожного з них та про їх літературні зв'язки. Дані фотоколажі можна використовувати як слайди у презентації про літературну епоху.

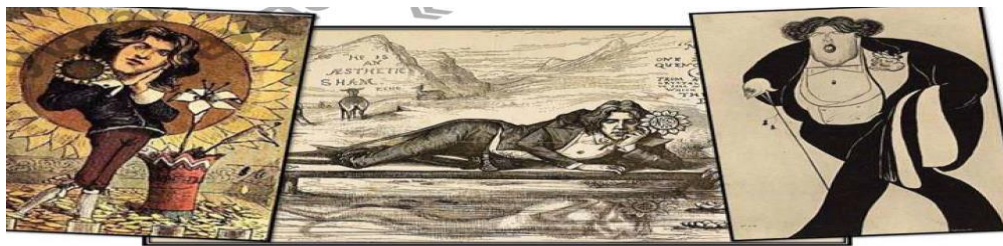
Наприклад, при закріпленні теми «Етапи й шедеври античності», а саме знайомства з театром Давньої Греції пропонуємо розглянути колаж і пригадати, як був улаштований античний театр.

Також фотоколажі можуть бути вбудовані в презентацію життя та творчості письменника, історико-культурних матеріалів тощо.

Так, до прикладу на після знайомства з творчістю Оскара Вайлда, можна запропонувати наступне учням завдання:

Роздивіться деякі із карикатур, що представлені в колажі. Які особливості вдачі письменника вони увиразнюють?

Отже, сьогодні онлайн-сервіси з готовими шаблонами дозволяють створити колаж за лічені хвилини. Достатньо вставити необхідні зображення у вибраний шаблон і натиснути кнопку «створити» («згенерувати»). Отриманий продукт можна завантажити на комп'ютер, надіслати електронною поштою або поділитися ним у соцмережах з друзями.

Дудли як форма візуалізації. Це не просто малюнки на полях зошита, а цілісні образи, які можуть стати потужним інструментом для вивчення зарубіжної літератури. Вони допомагають [27]:

- Увізуалізувати текст, перетворюючи абстрактні поняття та образи в конкретні картинки, що полегшує розуміння твору.
- Запам'ятати деталі. Створити ментальні карти, які пов'язують різні елементи твору.
- Розвинути творчі здібності. Експериментувати при цьому з різними стилями та техніками малювання.

Наведемо ідеї для дудлів на уроках зарубіжної літератури.

- Портрети персонажів, створити комічні або реалістичні портрети головних героїв, підкресливши їхні характерні риси.

- Ілюстрації до епізодів, візуалізувати найяскравіші моменти твору, передаючи їхню атмосферу.
- Символи, використовувати символи для представлення абстрактних понять (наприклад, голуб як символ миру).

Дудли варто використовувати в процесі індивідуальної роботи, наприклад, запропонувати учням створювати дудлі під час читання твору або після його аналізу. При груповій роботі можна створити спільний колаж або комікс. Доцільним буде презентація робіт, так, організувати виставку дудлів або провести конкурс.

Розділ «Модерністська проза початку 20 століття», а саме в процесі вивчення творчості Франца Кафки звертаємо увагу учнів на наступне завдання:

- *Проаналізуйте дудл до дня народження Франца Кафки, запропонованим пошуковим гугл 2003 року. Зіставте його з текстом прочитаної новели. Опишіть або намалюйте свій гугл на тему: «Франц Кафка і його новела «Перевтілення».*

Отже, використання дудлів на уроках зарубіжної літератури – це не тільки цікавий спосіб урізноманітнити навчання, але й ефективний інструмент для розвитку творчих здібностей учнів та поглиблення їх розуміння літературних творів.

Нагадаємо, що візуалізація – це процес перетворення абстрактних понять, ідей або даних у візуальний образ. Це може бути графік, діаграма,

малюнок, схема, фотографія чи навіть анімація. Мета візуалізації – зробити інформацію більш зрозумілою, доступною. Варто відмітити, що візуалізація важлива в процесі навчання, тому що візуальні образи допомагають розбити складну інформацію на більш прості та зрозумілі частини, вона залучає більше сенсорних каналів, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Таким чином, застосування мультимедійних презентацій, інфографіки, різних схем та інструментів візуалізації на уроках зарубіжної літератури дозволяє підняти мотивацію учнів, засвоїти набагато більше інформації, розвинути критичне мислення. Застосування інфографіки та інструментів візуалізації в освітньому процесі підвищує щільність уроку, коефіцієнт засвоєння матеріалу та якість успішності з предмета.

2.2. Алгоритмічні візуалізовані форми

Відмітимо, що як на офлайн, так і онлайн уроках зарубіжної літератури дуже легко можна візуалізувати інформацію, використовуючи різні сучасні форми. Це розвиває критичне мислення та аналітичні здібності, дозволяє зробити абстрактні ідеї більш конкретними та доступними.

Візуальне мислення передбачає здатність учня розуміти та аналізувати інформацію, яка представлена у візуальній формі, такій як презентації, таблиці, фотографії, відео чи інші зображення. При вивченні зарубіжної літератури використання візуальних засобів допомагає краще зрозуміти інформацію, отриману з тексту. Наприклад, графічна інтерпретація персонажів та подій може допомогти учням зрозуміти складні ідеї та зв'язки між ними. А використання відео чи інших мультимедійних матеріалів відтворює атмосферу творів, надає більш повне розуміння тексту та може бути використано для порівняння самого твору з його екранізацією.

Дослідження з використання цифрових технологій в навчанні зарубіжної літератури онлайн демонструють позитивний вплив на результативність навчання. Наприклад, у дослідженні "The Effect of Audio-

Visual Aids on EFL Students 'Literary Appreciation" (2014) автори дійшли до висновку, що використання відео та аудіо матеріалів може покращити розуміння та аналіз літературних творів учнями. А дослідженні "The Effectiveness of Educational Games for Learning: A Systematic Review" (2015) зазначається, що використання ігор та інтерактивних вправ може допомогти покращити навчання та засвоєння матеріалу на уроках зарубіжної літератури, а також збільшувати мотивацію учнів до навчання [23].

Однак слід не забувати і про те, що вихідними матеріалами для візуалізації на уроці літератури можуть бути і звичайні крейда та дошка, інтерактивна дошка, олівці, фломастери, гуаш та аркуш паперу. Сьогодні вони так само важливі, як і форми візуалізації, що надають інформаційні комп'ютерні технології.

Процес пізнання твору словесного мистецтва на уроках літератури має бути організований таким чином, щоб було забезпечено первинне сприйняття, здійснено його розбір - аналіз та відбулося узагальнення. Певною мірою цей поділ умовний, оскільки всі етапи взаємопроникають і взаємодіють.

Зупинимось детальніше та розглянемо цьому підпункті сучасні форми візуалізації, які можуть бути ефективно використовувані в освітній діяльності як вчителями, так і здобувачами освіти. Різного роду засоби візуалізації допомагають сформувати у учня основні компетенції, які сприяють у навчальній чи будь-якій іншій діяльності. Розкриємо види візуалізації, які, за класифікацією методиста Ольги Орлової відносяться до алгоритмічних сучасних форм, Які, на нашу думку, мають ширше застосування саме на уроках зарубіжної літератури [44].

Так, методисти вказують на особливості використання візуалізації на уроках зарубіжної літератури: візуальні матеріали роблять навчання більш цікавим та захопливим; візуалізація допомагає учням краще уявити світ твору; створення власних візуальних матеріалів сприяє розвитку креативності; візуальна інформація запам'ятовується краще, ніж текстова.

Сучасні форми візуалізації, які, насамперед представлені у вигляді вбудованих програм в офісні пакети документів та на численних інтернет-сервісах, – хмари слів, інтелект-картки, QR-коди, хмари слів, фішбоуни та інші. Багату візуальну інформацію для роботи на уроці та вдома пропонують освітні інтернет-портали та сайти, що надають різноманітний матеріал до літературних тем, у тому числі аудіолекції, які зазвичай супроводжуються багатим ілюстративним матеріалом [26].

Цікаво, що літературний матеріал у сучасних навчальних посібниках з літератури слідує саме цій логіці: від перших вражень — до творчих робіт. Відмітимо форми візуалізації інформації на етапі первинного сприйняття твору художньої літератури, а також при підготовці до первинного сприйняття.

Підготовка до первинного сприйняття – важливий етап, що інтелектуально та емоційно підводить учнів до першого знайомства із твором. Підбір візуальної інформації залежить від етапу літературної освіти (віку учнів), жанрово-родової специфіки літературного твору.

Розглянемо наступні форми візуалізації докладніше.

Інтелект-карта (англ. "Mind map") – це графічна техніка візуалізації асоціативного та логічного мислення. Їх іноді називають ментальними картами, картами думок тощо. Автором цього методу є Тоні Бьюзен. Інтелект-карта, насправді, є природним продуктом діяльності нашого мозку. Складаючи такі карти, людина графічно висловлює процес свого мислення. Суть методики інтелект-карт полягає в тому, що виділяється основне поняття, від якого потім відгалужуються завдання, ідеї, окремі думки та кроки, необхідні для реалізації конкретного проекту чи задуму. Навчальна інформація, подана у вигляді інтелект-карти, незважаючи на стислість, містить всю сукупність нюансів, властивостей та особливостей. Візуалізуючи навчальний матеріал, слід зважати на те, що наочні образи скорочують ланцюжки словесних міркувань [13].

Інтелект-карта (ментальна карта, діаграма зв'язків, картка думок, асоціативна карта, mind map) – даний вид візуалізації допомагає через структурування матеріалу, ідей у вигляді (графічних моделей) карти, виділити ключові та другорядні теми. Сучасні інтернет-сервіси дозволяють подати біографію письменника у вигляді інтелект-карт (diagrams.net, mindmaster, mind 42) та стрічок часу (SmartDraw, CetTikiTimeline). Такі карти дають можливість відобразити ключові моменти життя та творчості письменника [13].

Правила щодо складання інтелект-карт:

1. Розташувати лист горизонтально.
2. Обов'язково розпочинати з центру.
3. Гілки малюємо від центру у бік.
4. Кожен ключовий блок укладати у рамку.
5. Показувати зв'язок між блоками потрібно різними кольорами.
6. Використовувати друковані літери під час роботи на папері.

Так, ментальні карти є формою, за допомогою якого відбувається графічне вираження процесів сприйняття, інтерпретації та запам'ятовування інформації. Крім того, ментальні карти є інструментом розвитку пам'яті та мислення. Ментальні карти використовуються для запису, запам'ятовування та побудови асоціації та зв'язку, розміщення великого обсягу інформації. Схеми можуть бути використані для виконання наступних дій у навчальному процесі: створення чи відтворення монологічного та діалогічного мовлення; вдосконалення навичок письмової мови;

Застосовуючи ментальні карти під час уроків зарубіжної літератури викладач має можливість: підвищити мотивацію учнів до літератури, застосовувати різні форми навчальної роботи (індивідуальна, групова та колективна); організувати проектну діяльність учнів; розвивати в учнів мислення, пам'ять, а також творчі та інтелектуальні здібності.

Звернемо увагу як використовувати інтелект-карти на уроках зарубіжної літератури. Доцільно при:

- Аналізі твору, а саме створювати карту персонажів, вказуючи їхні взаємовідносини, риси характеру та розвиток протягом твору, візуалізувати сюжетну лінію, виділяючи ключові події та конфлікти.
- Порівнянні творів, створити дві або більше інтелект-карт для порівняння різних творів за жанром, тематикою, стилем.
- Підготовці до контрольних робіт, створювати стислі інтелект-карти з основними поняттями та фактами.
- Творчих проектах, розробити інтерактивні інтелект-карти, які можна презентувати іншим учням.

Хмара слів – це схема слів, які пов'язані загальною темою. Найчастіше використовується при роботі в парах та групах, що дозволяє кожному учаснику групи виявити себе. Цей прийом доречний на кожному уроці, тому що допомагає дітям узагальнити вивчену тему та встановити логічні зв'язки. Візуальне представлення ключових слів і є хмарою. Ключові слова найчастіше є окремими словами, важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором. На підсвідомому рівні очі вихоплюють великі текстові елементи. Це хороший спосіб передати головну думку, зробити акцент та привернути увагу до змісту необхідної інформації. Існують різні способи застосування хмари тегів на різних етапах уроку [6].

До прикладу провести літературний квест із використанням хмари слів. Починати будь-яку літературну тему слід з актуалізації знань учнів про письменника і раніше прочитаних творів. Крім традиційної бесіди про раніше прочитані твори даного автора, про нього самого, можна використовувати літературний квест із застосуванням сервісів для створення хмар слів. Можна взяти будь-який текст і за допомогою спеціальних програмних засобів (наприклад, Tagxedo.com, Tagul.com, Wordle.net) перетворити його на хмару слів.

Або подібний літературний квест запропонувати як завдання «Назви автора та твір». У хмару у разі можуть бути включені імена героїв твору, місця подій та будь-які інші ознаки, дозволяють розпізнати текст та її автора.

Розділ «Література 20 століття». При ідейно-художньому аналізі п'єси Бертольда Брехта «Матінка Кураж та її діти» можна звернутися до наступного завдання, використовуючи сучасну форму візуалізації.

- Проаналізуйте хмару слів. Схарактеризуйте образи, розкрийте проблеми, прокоментуйте актуальність названого твору. Що символізує форма хмари?

Наприклад, після вивчення теми «Відродження в Італії» можна запропонувати наступне завдання.

Прокоментуйте хмаринку слів «Література італійського Відродження». Складіть на її основі складну розповідь.

Звернемо увагу на види робіт і завдання, які можуть бути використані на уроці літератури (частково за І. Рощиною):

- «Упізнай твір» – у хмарі наведено слова, які називають героїв твору, місце подій тощо.

- «Угадай персонажа» – у хмарі слова, які описують і характеризують персонажа.

- «Визнач літературну епоху» – у хмарі наведено слова, які характеризують епоху, називають її представників.

- «Угадай, про якого письменника розповідає хмара» – хмара містить назви творів, слова, які нагадують про факти життя і творчості письменника.

- «Проаналізуй хмару» – учням дається завдання з'ясувати, яку інформацію несе хмара.

- «Знайди зайве слово» – наприклад, слова, які характеризують певну епоху, або твір, або персонажа; поміж них потрібно знайти зайве і обґрунтувати вибір.

- Складання розповіді за хмарою (про літературну добу, письменника тощо).

- Пошук прислів'я або висловлювання, яке сховалось у хмарі; це висловлювання може бути назвою теми уроку або епіграфом до нього.

- Створення власної хмари.

Ще однією формою візуалізації виступає *діаграма Ісікави («фішбоун»)* – це різновид графічних органайзерів. Розроблена японським ученим, який досліджував питання критичного мислення [49].

Схеми «Фішбоун» застосовуються для:

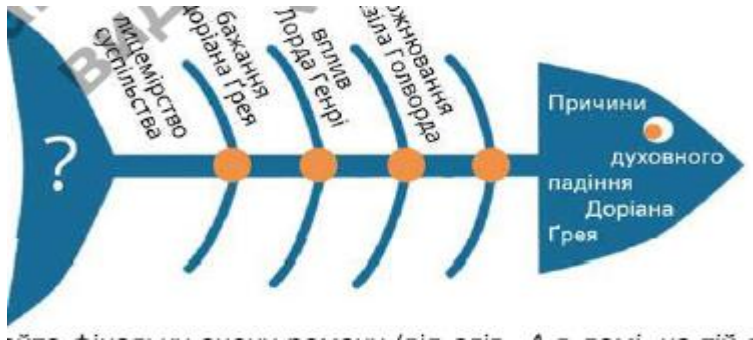
1. Організації групової чи парної роботи.
2. Розвитку критичного мислення.
3. Допомогає подати зв'язки між причинами та наслідками візуально.

Скласти схему можна заздалегідь. Можливі варіанти розташування «фішбоун»: на аркуші ватмана, на шкільній дошці або за допомогою мультимедіа, залежно від творчості вчителя та віку учнів, також можна розташувати схему у вертикальному чи горизонтальному положенні.

Наведемо приклади прийомів і видів робіт на уроках зарубіжної літератури: аналіз фішбоуна, створення власного фішбоуна, доповнення фішбоуна недостатніми елементами, бесіда або розповідь за фішбоуном.

Так, на уроці художнього аналізу роману Оскара Вайлда, варто запропонувати завдання-розповідь, використовуючи візуальну форму.

- Стираючись на схему «Фішбоун», прокоментуйте причини духовного занепаду Доріана Грея. Наведіть факти на підтвердження цих причин. Зробіть висновки.

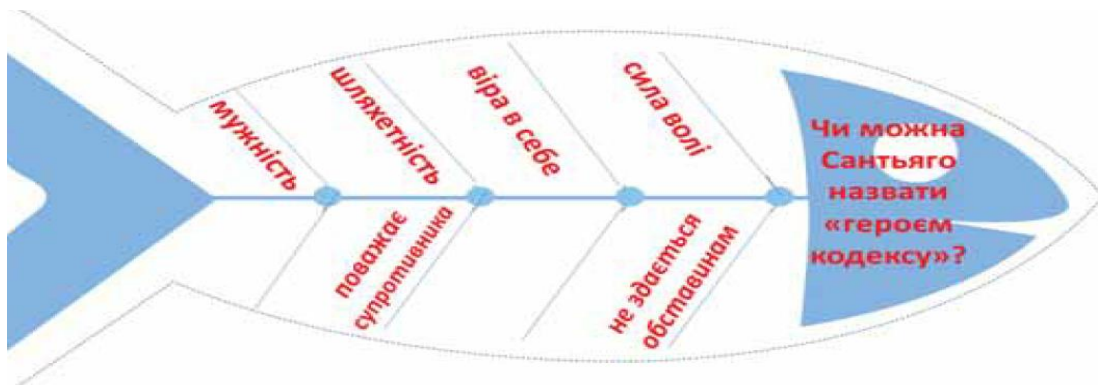

На малюнку видно, що схема має 4 блоки, які пов'язані основною «кісткою» або «хребтом»: голова, нижні та верхні кісточки, хвіст:

- перший блок – «Голова» – у ньому є основна тема (проблемне питання), яку потрібно вирішити, обговорити;
- другий блок – «Верхні кісточки» – у ньому знаходяться основні поняття теми;
- третій блок – «Нижні кісточки»;
- четвертий блок - "Хвіст". Містить висновок теми, відповідь на проблемне питання.

Ще наведемо приклад застосування на уроці. Розділ «Література 20 століття». Тема: Ернест Гемінгвей, вивчення повісті «Старий і море».

Завдання: розгляньте схему «Фішбоун» і доповніть його відсутніми елементами.

Таким чином, використання сучасних форм візуалізації пробуджує пізнавальний інтерес у тих, хто навчається – вони проявляли активну віддачу на уроках, з радістю виконують завдання вчителя та прагнуть досягти правильних результатів.

У процесі роботи з візуалізацією розвиваються навички зосередженості та самостійного мислення, посилюється увага учнів та їх бажання дізнаватися про нове. Включення візуалізації в урок робить процес навчання цікавим і захоплюючим, викликає у школярів бадьорий робочий настрій та допомагає їм долати труднощі у засвоєнні навчального матеріалу.

При інтерактивному підході до аналізу твору варто використовувати алгоритмічну форму- *кубик Блума*. Його можна ефективно використовувати на уроках зарубіжної літератури для поглиблення розуміння прочитаного твору та розвитку критичного мислення учнів. Цей інтерактивний метод дозволяє розглядати літературний твір з різних сторін, стимулюючи різні види мислення [12] .

Кубик Блума - це звичайний кубик, на гранях якого написано різні запитання, пов'язані з твором. Кожне кидання кубика пропонує новий ракурс для аналізу.

Алгоритм використання кубика Блума на уроці.

1. Створіть кубик з відповідними запитаннями, враховуючи вік учнів та складність твору.

2. Розділіть клас на невеликі групи. Кожна група отримує кубик і по черзі кидає його.

3. Обговорення, після того, як учень кинув кубик, він відповідає на запитання, яке випало. Інші члени групи можуть доповнювати, уточнювати або задавати додаткові питання.

4. Після обговорення в групах можна провести загальне обговорення, де кожна група презентує свої найцікавіші ідеї.

Переваги використання кубика Блума наступні: активізація пізнавальної діяльності, розвиток різних видів мислення, поглиблення розуміння тексту,

саме завдяки різноманітним запитанням учні досконало опрацювають твір та також створення сприятливої атмосфери, адже гра в кубик сприяє згуртуванню класу та створенню позитивного емоційного фону.

Розглянь ілюстрацію.

Грані кубика Блума для роману Стендаля «Червоне і чорне».

Назви: які імена символізують певні ідеї чи соціальні шари? Які географічні назви відіграють важливу роль у романі? Які символи використовуються для передачі певних ідей?

Чому: чому Жюльєн Сорель обирає саме такий шлях? Чому автор протиставляє світ духовенства і світ аристократії? Чому фінал роману саме такий?

Поясни: поясни значення кольорів "червоне" і "чорне" в контексті роману. Що символізують дуель і релігія в творі? Який сенс несе образ матері Жюльєна?

Запропонуй: Як би змінився сюжет, якби Жюльєн досяг своєї мети? Який альтернативний фінал ти б запропонував? Як би ти розвинув образ Мадам де Реналь?

Подумай: Які суспільні проблеми порушує Стендаль у своєму романі? Чи актуальні ці проблеми сьогодні? Які почуття викликав у тебе образ Жюльєна Сореля?

Поділись: Поділись своїми враженнями від прочитання роману з однокласниками. Який персонаж тобі сподобався найбільше і чому? Який урок життя ти виніс з цього твору?

Таким чином, за допомогою кубика Блума учні зможуть не тільки зрозуміти сюжетні лінії роману, але й проникнути в глибину його ідей, проаналізувати характери персонажів та оцінити актуальність проблем, порушених Стендалем.

Цікавою формою є так званий кластер (скупчення, гроно, пучок) – використовується в розвитку критичного мислення через читання та письмо. Це графічна форма організації інформації. У кластерів є свої правила, структури та види. Прийом допомагає систематизувати матеріал, що вивчається, через роботу з текстом. Учні навчаються виділяти головне в інформації, знаходити зв'язки між компонентами теми, що вивчається. Метод кластера зручний тим, що може застосовуватись на всіх етапах уроку (вивчення нової теми, закріплення вивченого матеріалу, повторення та контролю). Через графічне подання інформації цей прийом допомагає не тільки систематизувати, а й узагальнювати матеріал, що вивчається. На уроці кластер постає як один із методів розвитку критичного мислення, інтелектуальних здібностей та вмінь учнів приймати обґрунтовані рішення, працювати з величезним потоком інформації, аналізувати різні сторони аналізованих процесів та явищ [14].

При створенні кластеру потрібно вибрати центральну ідею. Це може бути тема твору, головний герой або ключове поняття. Далі - створити основні гілки (від центральної ідеї відходять основні гілки, які представляють ключові

аспекти твору); додати підгілки (від основних гілок відходять підгілки, які деталізують інформацію). І врешті - з'єднати елементи кластера лініями, щоб показати їхній взаємозв'язок.

Наведемо приклад кластера до твору Ернеста Хемінгуея «Старий і море».

Центральна ідея: Сантьяго - старий рибалка.

Основні гілки: боротьба (з рибою, з природою, з самотністю).

Символіка (море, риба, лев).

Теми: мужність, надія, поразка і перемога, самотність.

Ідеї: людина проти природи, сенс життя, перемога духу.

Підгілки: фізична боротьба, боротьба з внутрішніми демонами, символ життя і смерті, символ мрії, символ сили, витривалість, гідність, безмежність та незламність людського духу.

Так, при використанні даного кластер на уроці буде проаналізовано твір, це допоможе учням побачити зв'язки між різними елементами твору, зрозуміти глибинний зміст.

В сучасній шкільній практиці часто звертатися ще до однієї із форм мотивації учнів до вивчення навчальних предметів - QR-квест. QR-коди стали використовуватися в журналах, на упаковках продуктів, у транспорті і таке їхнє поширення не могло не позначитися на освіті. QR-коди перейшли і до навчальних посібників для того, щоб учні вивчали додатковий матеріал на тему, маючи можливість отримати більше інформації в стислому форматі.

QR – це сучасний інструмент для ефективного навчання, який може суттєво урізноманітнити та поживити процес вивчення зарубіжної літератури. Вони дозволяють швидко й зручно отримати доступ до додаткової інформації, мультимедійних матеріалів та інтерактивних завдань.

QR-коди на уроках зарубіжної літератури можна застосовувати при посиланні на додаткові матеріали, такі як: бібліографічні дані про автора та твір, літературні критичні статті, ілюстрації до твору, аудіокниги або фрагменти аудіокниг, відеоадаптації твору, інтерактивних вправ та тестів.

Форми є наступні:

- Створення літературних квестів (розмістити QR-коди на карті або в класі, ведучи учнів до розгадки загадок та виконання завдань).

- Презентації учнів, вони можуть створювати свої презентації, використовуючи QR-коди для посилань на додаткові матеріали.

- Створення літературних блогів, створюють свої блоги, використовуючи QR-коди для посилань на свої роботи та матеріали.

- Інтерактивні дошки, розмістити QR-коди на інтерактивній дошці, щоб учні могли самостійно досліджувати матеріал.

Отже, використання QR-кодів на уроках зарубіжної літератури дозволяє зробити навчання більш інтерактивним, цікавим та ефективним. Це сучасний інструмент, який допомагає залучити учнів до активної пізнавальної діяльності та сприяє розвитку їхніх цифрових компетентностей.

Таким чином, доцільним є застосування на уроках літератури різних засобів та прийомів візуалізації, це робить уроки більш інформативними та ефективними. На нашу думку, застосування різних інструментів візуалізації під час уроку зарубіжної літератури підвищить коефіцієнт засвоєння матеріалу, якість успішності до предмета. Сформувати стійкі знання, вміння та навички допоможуть ефективно розроблені форми візуалізації, в основі якої особливість зорової системи та вроджена здатність мозку людини працювати з візуальними образами. Із застосуванням візуалізації навчальний процес стає більш цікавим та різноманітним, легше розуміються та засвоюються складні

терміни. Розвиваються критичне мислення, уява, логіка, пам'ять, сприйняття, зростає пізнавальна діяльність учня.

Наразі ми спостерігаємо, як Україна впевнено проводить реформування системи освіти, яке базується на впровадженні нових підходів до навчання здобувачів освіти, створенні сучасного та сприятливого освітнього простору, поєднанні традиційного та інноваційного навчання та вдосконаленні принципово нових інструментів у цей процес. Новітні цифрові технології мають глобальний вплив на освітні форми, методи та підходи навчання, але їх стрімкий розвиток одночасно вимагає розробки шляхів їх застосування в умовах сучасного освітнього процесу закладів освіти.

Отже, можна стверджувати, що у результаті вчителю в процесі подання матеріалу необхідно візуалізувати інформацію, використовувати різні технології навчання, послуги та програми, коротко формулювати навчальні завдання, вчити граючи. Вдалий спосіб вирішення цієї проблеми - використання ефективних форм візуалізації. Існування різних форм візуалізації на уроці дає величезне поле діяльності для розвитку навчально-пізнавальних інтересів і як наслідок, сприяє творчій активності учнів.

2.3. Колективні візуальні проекти

В сучасній освіті також використовується проектна діяльність, яка допомагає розвивати аналітичні та творчі здібності учнів. Проектна діяльність сьогодні є одним із затребуваних видів діяльності в освіті. У процесі такої діяльності розвивається критичне мислення, креативність, комунікативні вміння. Колективні проекти дозволяють: виробляти вміння працювати у групі та індивідуально; обробляти інформацію; набувати досвіду візуалізації як способу конкретизації та узагальнення літературного матеріалу; виробляти навичку критичного оцінювання різних точок зору, здійснювати самоаналіз, самоконтроль; розвивати навичку чіткого та точного викладу власної точки зору в усній та іншій формі, переконливо відстоювати та захищати проект.

Коллективні проекти з використанням засобів візуалізації вимагають організації та моніторингу процесу виконання з боку вчителя. Реалізація візуальних колективних проектів може бути у графічній (малюнок, геометрична фігура, схема, колаж, стінгазета, альманах тощо), синтетичній (музично-словесні, мальовничо-словесні, театралізація, мультимедійна презентація тощо) формах [33].

Коллективні візуальні проекти можуть носити творчий чи дослідницький характер. Наслідуючи концепцію поетапної роботи над літературним твором – від первинного сприйняття до аналізу, узагальнення та самостійного породження різних текстів, – ми представили ті засоби та прийоми візуалізації інформації, які сприятимуть активізації сприйняття учнів, допоможуть конкретизувати образи, систематизувати літературний матеріал, структурувати різні аспекти поетики твору: сюжет, композицію, образний світ твору тощо.

Для спільної роботи над завданнями ми також можемо застосувати інтерактивні дошки, до прикладу Padlet. Це онлайн-інструмент, який дозволяє візуалізувати інформацію про авторів, літературні твори, теми, ключові поняття та визначення. Padlet дозволяє передавати інформацію за допомогою зображень та відео, у вигляді слайд-шоу, карт, хронологічних схем, портфоліо та багато іншого [30]. Учні можна задіяти до співпраці над проектами, дослідженнями або обговореннями літературних творів. Відповідно, вони будуть ділитися своїми враженнями та відгуками щодо прочитаного. Використання Padlet на онлайн-уроках літератури це також творчий підхід до навчального процесу. Так як під час аналізу творів корисно використовувати цитатні матеріали, ми можемо запропонувати учням створювати картки зі значущими на їх думку цитатами, записувати власні спостереження та думки. Такий підхід чудово доповнить уроки та стане корисним не лише для учнів, а й для вчителів, які матимуть змогу відстежувати прогрес здобувачів освіти.

Зазначимо, що видами навчальних проектів з літератури з використанням цифрових освітніх ресурсів можуть бути наступні:

- створення віртуальних екскурсій з літературних місць та музеїв письменників, поетів чи драматургів;

- розробка електронних вікторин, web-квестів з творчості того чи іншого автора.

Проаналізуємо кожен із зазначених видів.

На етапі підготовки до первинного читання, переважно у старших класах, активізувати пізнавальну діяльність учнів, пробудити інтерес до особистості, творчості письменників та їх творів можуть *віртуальні екскурсії* місцями життя та творчості цих письменників. Такі віртуальні екскурсії пропонують офіційні сайти музеїв-заповідників, музеїв-квартир відомих письменників. Адже учні можуть самостійно до першого уроку з нової теми за завданням вчителя зробити таку віртуальну екскурсію. Для того щоб увага учня була спрямованою, доцільно розробити спеціальний маршрутний лист, який кожен учень заповнює індивідуально та може зробити на уроці повідомлення, спираючись на свої записи.

Наприклад, це можуть бути віртуальні екскурсії із використанням ілюстрацій до твору, виконаних художниками-ілюстраторами. Засобами та прийомами візуалізації літературного матеріалу на етапах аналізу та узагальнення можуть виступати опорні схеми-конспекти, що створюються у процесі роботи над образом літературного персонажа, під час аналізу простору-часу, композиції; відеопрезентації (відеоролики), що візуалізують життєвий шлях персонажа та створені при допомозі спеціальних програм (відеоредакторів);

Віртуальні тури та екскурсії дозволяють учням досліджувати місця, описані в літературних творах, і глибше зрозуміти прочитане. Відеоанімація та інші графічні засоби також можуть бути використані для ілюстрації подій та зображення персонажів. Крім того, за допомогою комп'ютерної графіки та анімації можна створити візуальну презентацію, яка забезпечить краще розуміння концептуальних ідей та структури твору.

Віртуальні екскурсії являють собою цифровий формат, який дає змогу відкривати світ літератури через віртуальне відвідування локацій, пов'язаних з літературними творами, письменниками або літературними подіями. Віртуальні екскурсії можуть включати елемент віртуальних локацій, які мають безпосередній зв'язок з твором чи його автором.

Для проведення такого уроку ми можемо спершу обрати місце для віртуальної екскурсії, знайти віртуальні ресурси, які представляють обрану локацію та запланувати певний розклад.

Також у сучасних умовах цифрової трансформації освіти в процесі викладання літератури в школі може бути застосована технологія медіапроекування [62], яка дозволяє школярам спочатку під керівництвом вчителя, а згодом самостійно створювати, наприклад, *буктрейлери*, тобто відеоролики, в яких в цифровій формі представлена інформація про прочитані книги.

Практика показує, що школярі з цікавістю створюють буктрейлери вдома в процесі самостійної роботи, якщо вчитель мотивував дітей до цієї діяльності, показав, як влаштований цей цифровий продукт, навчив представляти зміст твору в візуальній формі. Алгоритм створення буктрейлера включає вибір книги, написання сценарію відеоролика, де сюжет прочитаної книги розбивається на кадри. Кожен з них заповнюється цитатами з книги, ілюстративним матеріалом або звукозаписами.

Наприклад, в процесі підготовки до конкурсу *«Шекспір надихнув мене...»* можна створити проект, в якому застосувати різні візуалізовані форми. *Завдання: представити на запропоновану тему (власний переклад, вірш, квест, колаж, кроссенс, фотоколаж, буктрейлер, макет сайту тощо).*

Щоб використати ігровий підхід під час уроку літератури ми можемо звернутися до Kahoot. Kahoot — це безкоштовна освітня платформа, за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевіряти знання учнів за допомогою онлайн-тестування. Перевагою такого інструменту є не лише його яскравість, а й інтерактивність. Kahoot надає можливість робити

уроки більш захоплюючими. Під час проходження тестувань учні отримують бали та рейтинги за правильні відповіді. Зазвичай такий вид тестів сприймається учнями менш напружено та спонукає їх активно брати участь у грі. Kahoot дозволяє візуалізувати матеріал, додаючи зображення або відео до питань, що робить уроки більш візуально привабливими. Ще однією перевагою даного сервісу є система готових ігор, розроблених іншими користувачами. Тобто ми можемо використовувати тестування, створені особисто нами або ж скористатися завданнями інших розробників. Участь в іграх, створених за допомогою цього сервісу, має такі ефекти:

- організація та підвищення рівня комунікації та співпраці в команді;
- підвищення рівня обізнаності про інформаційно-комунікаційні технології;
- стимуляція критичного мислення цільової групи.
- Незважаючи на переваги, Kahoot все ж має дещо обмежений формат, спрямований на ігри. Також, він не дає точної оцінки знань, тому для глибокого аналізу навчального прогресу необхідні додаткові засоби або методи оцінювання. Успіх застосування Kahoot залежить від правильного використання та інтеграції в навчальний процес.

Отже, медіапроекування сприяє актуалізації читацької діяльності учнів, розвиває їх творчий потенціал та когнітивні здібності. Ефективно розроблені форми візуалізації, що застосовуються в системі під час уроків, формують стійкі знання, вміння та навички, розвивають критичне мислення.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження свідчать про актуальність обраної нами теми і дають підставу зробити наступні висновки:

Проаналізувавши різноманітні підходи до визначення поняття візуалізація, ми з'ясували, що термін «візуалізація» у перекладі з латинського «visualis» означає як сприймається візуально, наочний. Під «візуалізацією» мається на увазі «процес представлення даних у зображальному вигляді для максимальної зручності їхнього розуміння». Візуалізувати можна всі дані. За суті, візуалізація - це технологія, яка має певну мету, застосовує концепції, методи та кошти, запозичені з інших областей: принципи дизайну картки.

Різні точки зору науковців, інформують, що візуалізація – інформативний процес подання інформації у вигляді образу з метою полегшення її розуміння. Подібна технологія ґрунтується на значущості візуального сприйняття для людини та активної участі мисленневих образів в пізнавальний процес та усвідомлення.

Розглянувши педагогічну технологію візуалізації в освіті, ми звернули увагу на те, що у сучасному світі візуалізація є потужним педагогічним інструментом, використання якого має бути вмотивованим, педагогічно доцільним та методично забезпеченим. Поняття візуалізації навчальної інформації також розглядається як алгоритм застосування візуальних образів для розвитку візуального мислення. Сучасні дослідники з розробки впровадження візуалізації в навчальний процес приходять до висновку, що поняття «візуалізація інформації» та «візуалізація знань» не повинні ототожнюватися. Візуалізація інформації - це подання інформації у вигляді графіки, що спрощує розуміння, на той час як візуалізація знань, що стимулює когнітивні процеси в навчанні, дозволяє обмінюватися даними, зокрема, електронному навчанні. Завданням візуалізації є перетворення інформації в адекватні людського сприйняття образи. Під образами розуміються детальні графічні зображення та структури, графи, схеми, діаграми тощо.

Нами схарактеризовано зміст та особливості візуалізації навчального матеріалу в сучасній школі. Так, в умовах інформатизації та комп'ютеризації освіти з'явилася унікальна можливість впровадити візуалізацію в навчальний процес. Візуалізація може мотивувати навчання через активну взаємодію між учнем і комп'ютером, різноманітність і барвистість навчального контенту (текст + звук + колір + анімація), а також навчання, орієнтоване на успіх. Роль візуалізації на заняттях в сучасній школі полягає у представленні та структуруванні основного навчального матеріалу; доповненні основного матеріалу; забезпечення логічності у викладі навчальної інформації. Вона демонструє взаємозв'язок між текстом та графічними зображеннями, сприяє активному сприйняттю навчального матеріалу.

Ми розкрили можливості застосування сучасних форм візуалізації навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури на конкретних практичних прикладах. У площині дослідження була взята за основу методика навчання зарубіжної літератури Ольги Орлової. Різні види візуалізації можуть застосовуватись на будь-якому етапі уроку. Виокремили та розглянули на конкретних прикладах сучасні форми візуалізованого навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури з використанням сучасних інформаційних технологій. До них відносять мультимедійні презентації, інформаційні плакати та інфографіки, постери, кроссенси, дудли тощо. Переконалися, що застосування мультимедійних презентацій, інфографіки, різних схем та інструментів візуалізації на уроках зарубіжної літератури дозволяє підняти мотивацію учнів, засвоїти набагато більше інформації, розвинути критичне мислення. Застосування інфографіки та інструментів візуалізації в освітньому процесі підвищує щільність уроку, коефіцієнт засвоєння матеріалу та якість успішності з предмета.

Звернулися також до видів візуалізації, які, за класифікацією методиста відносяться до алгоритмічних сучасних форм, які, на нашу думку, мають ширше застосування саме на уроках зарубіжної літератури. Це сучасні форми візуалізації, які, насамперед представлені у вигляді вбудованих програм в

офісні пакети документів та на численних інтернет-сервісах, – хмари слів, інтелект-картки, QR-коди, хмари слів, фішбоуни та інші. Багату візуальну інформацію для роботи на уроці та вдома пропонують освітні інтернет-портали та сайти, що надають різноманітний матеріал до літературних тем, у тому числі аудіолекції, які зазвичай супроводжуються багатим ілюстративним матеріалом.

Також проаналізували у процесі дослідження і колективні проекти з використанням засобів візуалізації, які вимагають організації та моніторингу процесу виконання з боку вчителя. Колективні візуальні проекти можуть носити творчий чи дослідницький характер. Наслідуючи концепцію поетапної роботи над літературним твором – від первинного сприйняття до аналізу, узагальнення та самостійного породження різних текстів, – ми представили ті засоби та прийоми візуалізації інформації, які сприятимуть активізації сприйняття учнів, допоможуть конкретизувати образи, систематизувати літературний матеріал, структурувати різні аспекти поетики твору: сюжет, композицію, образний світ твору тощо.

Отже, застосування мультимедійних презентацій, інфографіки, різних схем та інструментів візуалізації на уроках зарубіжної літератури дозволяє підняти мотивацію учнів, засвоїти набагато більше інформації, розвинути критичне мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни «Педагогічна майстерність». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 37. С. 62–70.
2. Атрощенко Л. В. Ментальні карти на уроках української мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2019. №16/18. С. 2–12.
3. Б'юзен Тоні. Мапа думок / перекл. О. Замойська. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 224 с.
4. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. *Фізико-математична освіта*. Науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. № 1 (2). С. 5–11.
5. Безуглий Д., Юрченко А. Огляд засобів комп'ютерної візуалізації для підтримки навчального матеріалу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. Вип. 153. С. 11–14. URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/ped_psy_vi_153_63.pdf#page=11 (дата звернення: 09.06.2024).
6. Берьозкіна Ю. Теоретико-практичне підґрунтя використання засобів візуалізації на уроках української мови в НУШ. Актуальні питання сучасної науки та освіти: збірка наукових праць. Слов'янськ, 2023. Вип. 9. С. 6–16. URL: https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2023/05_may/24/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%202023.pdf#page=7 (дата звернення: 15.06.2024).
7. Білоусова Л.І., Житеньова Н.В. Онлайнві інструменти візуалізації у діяльності сучасного педагога. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. № 7 (27). 2018. С. 8-15. URL: http://journals.uran.ua/sr_edu/issue/view/9015 (дата звернення: 27.10.2024).

8. Білоусова Л.І., Житеньова Н.В. Технологія проектування цифрових дидактичних візуальних засобів у професійній діяльності вчителя. Науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського «*Наука і освіта*». №2. 2019. С. 49-56.

9. Білоусова Л.І., Житеньова Н.В. Функціональний підхід до використання технологій візуалізації у навчальному процесі. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017. Том 57. №1. С. 38-49. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1525> (дата звернення: 27.10.2024).

10. Богосвятська А-М. Сучасні освітні тренди. URL: <https://bogosvyatska.com/2021/08/16/10> (дата звернення: 27.10.2024).

11. Богосвятська А-М. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя світової літератури. *Зарубіжна література в школах України: Методичний журнал*. 2013. № 1. С. 34-41.

12. Вакалюк Т.А. Можливості використання хмарних технологій в освіті. *Актуальні питання сучасної педагогіки*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 1-2 листопада 2013 року). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 97–99.

13. Васильчук Л. Інтелект-картка - дієвий засіб формування життєвих компетентностей, розвитку критичного мислення учнів. *Зарубіжна література в школах України*. 2019. № 5. С. 31–35.

14. Вержанська О. Креолізований навчальний текст в електронному навчанні *Новий колегіум*. 2016. № 1. С. 42–49.

15. Вовк Н. Візуалізації на уроках як один із засобів підвищення літературної освіти. *Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (20 листопада 2020 року. Дніпро, 2020. С. 40–42. URL: https://www.bethana.org.ua/files/ugd/de9706_b79944af55e84fa09dce7dc4059b75c9.pdf#page=41 (дата звернення: 18.05.2024).

16. Воротникова І. Інформаційно-освітнє середовище для реалізації різних форм навчання у сучасній школі. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2014. Вип. 6 (54). С. 3–10. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8546/> (дата звернення: 12.10.2023).

17. Гаврілова С.В. Особливості використання ментальних карт на уроках: впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення навчально-виховного процесу. *Англійська мова та література*. 2018. № 19/21. С. 84–89.

18. Гарна С. Інтерактивний плакат як один із засобів дистанційного навчання зарубіжної літератури. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2017. Вип. 5. С. 234–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppsf_2017_5_31 (дата звернення: 26.08.2024).

19. Гич Г. «Кліпове мислення молоді: друг чи ворог навчання? Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка. 2016. Т. 269, вип. 257. С. 38–42.

20. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів № 898 від 30 вересня 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartivpovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 28.09.2024).

21. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

22. Дячок С. О. Урок світової літератури і комп'ютер. 5-11класи. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 168 с.

23. Житеньова Н. В. Візуалізація: основні поняття та визначення. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Педагогіка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Вип. 25. С. 123–127.

24. Житеньова Н. В. Сутність візуалізації в навчальному процесі. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка. Серія: Педагогіка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. Вип. 19. С. 18–21.

25. Житеньова Н.В. Вимоги до створення візуалізації для навчання школярів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: 84 Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. Київ : Національний авіаційний університет, 2019. Вип. 1(14). 149 с. С. 38-43.

26. Житеньова Н.В. Візуальні дидактичні засоби: Створення та використання в освітній практиці. Нвчально-методичний посібник. Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019. 89 с.

27. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL: http://media.ippo.kubg.edu.ua/wpcontent/uploads/2014/08/isaeva_kreolizovanyj_tekst.doc. (дата звернення: 14.10.2024).

28. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. заг. середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2023. 288 с.

29. Ісаєва О.О. Формування сучасного читача засобами медіаосвіти. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2013. №2. С. 5-10.

30. Калініна Л.М., Носкова М.В. Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка. Навчальний посібник. Львів, ЗУКЦ, 2013. 182 с.

31. Касьян О., Вітко Т.М. Візуалізація як засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, (Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С. Макаренка, 18 травня 2022 р.). Кременчук, 2022. С. 142–150. URL: <https://kpk.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%98-%D0%86%D0%86%D0%86->

[%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80.-](#)

[%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.18.05.2022.pdf#page=142](#)

(дата

звернення: 15.11.2023).

32. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Нова пед. думка*. 2012. № 4. С. 153-156.

33. Клименко Ж. Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. 2019. № 3 (453). С. 2–11.

34. Кобися А.П. Візуальні засоби як засіб підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу. *Зб. наук.-метод.конф.* 2015. С. 25-27.

35. Колесник І. Ментальне картографування та професія історика: між раціональним й уявленим. *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 135-156.

36. Кордуба Л. 9 кращих сервісів для створення презентацій. <http://igrovicainformatik.blogspot.com/2015/01/9.html> (дата звернення: 25.09.2024).

37. Мартакова А. Графічні особливості поезії українського постмодерну. *Каліграма. Вивчаємо українську мову та літературу*. 2016. № 13-14. С. 66-68.

38. Матюшкіна Т.П. Використання схематичної наочності у процесі вивчення світової літератури. *Посібник для вчителя*. Чернігів: Ред. відділ ЧОШПО, 186 с.

39. Мілянська Н., Мілянський Е. Зарубіжна література. Профільний рівень. Підручник для 10 класів закладів загальної середньої освіти. Тернопіль. Астон, 2023 рік. 332 с.

40. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник Київ : Вища шк., 2007. 415 с.

41. Найдьонова А. В. Інтелект-карти як інструмент ефективної роботи з інформацією. URL: <http://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83> (дата звернення: 23.07.2024).

42. Ніколенко О. М. Когнітивне картування як технологія літературних компетентностей у сучасну добу. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2022. № 2. С. 2-7.

43. Ніколенко О.М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури. Київ: ВЦ «Академія». 2013. 45 с.

44. Навчальна програма зарубіжної літератури за МОН. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf> (дата звернення 15.08.2024).

45. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2000. 368 с.

46. Орлова О.В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава :ЛНПУ, 2021. 109 с.

47. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальної карти у навчальному процесі. Технології навчання : наук.-метод. зб. Рівне : НУВГП, 2015. Вип. 15. С. 194–208.

48. Паламарчук В. Від творчої особистості – до нових технологій навчання. Київ, 2001. № 8. С. 2-3.

49. Пашина О. Принципи візуалізації та інтерактивності на уроках української мови. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей. Суми, 2023. С. 135–137. URL: <http://ir.soippo.edu.ua:8080/bitstream/123456789/418/1/30.03.2023%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf#page=135> (дата звернення: 14.09.2023).

50. Пироженко Л.В., Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво. А.С.К., 2004. 192 С. 11.

51. Приходько Н. Г. Технологія mind mapping у викладанні іноземних мов. зб.наук.-метод.конф. С. 37-39.

52. Семеніхіна О. В., Друшляк М. Г. Візуалізація знань як актуальний запит інформаційного суспільства до сфери освіти. *Фізико-математична освіта*. Науковий журнал. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itpf/2016/.../1480> (дата звернення: 25.07.2024).

53. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Безуглий Д.С. Візуалізація як тренд інноваційного розвитку освіти в Україні. Збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців.

54. Сергєєва В., Капітула К. Інноваційні методи навчання в сучасній школі. *Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (11-12 травня 2021 р., Луцьк). Луцьк: ФОП Іванюк В.П., 2021. С. 126–130. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22348/3/2021.pdf#page=126> (дата звернення: 09.06.2024).

55. Симоненко С.М. Природа та механізми візуального мислення з позицій стратегіально-семантичного підходу. *Наука і освіта*. 2010. Спец. вип.: проект «Когніт. процеси та творчість». С. 84-91. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/10_2010/19.pdf (дата звернення: 03.05.2024).

56. Сиротинко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Основа, 2003. 164 с.

57. Сокол І. М. Веб 2.0. Сайти, блоги, фотосервіси, карти знань. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.

58. Степаненко А. Роль візуалізації процесу навчання в умовах навчального інформаційного середовища. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної педагогічної освіти: науково-методичний збірник матеріалів Днів науки (Стаханов-Лисичанськ, квітень 2015 р.). Лисичанськ, 2015. С. 265–268. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1210> (дата звернення: 11.08.2024).

59. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. *Вчені записки*. № 14. 2012. С. 139- 145.

60. Терещенко С., Гафіатуліна І. Візуалізація навчального процесу як шлях активізації пізнавальної діяльності слухачів. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*. 2017. № 27. С. 51–53. URL: <https://cutt.ly/H5tF0es> (дата звернення: 17.08.2024).

61. Ушинський К.Д. Рідне слово. Підручник. URL: <https://prom.ua/ua/p31196689-rodnoe-slovo-ushinskij.html>

62. Філатова Г. Прийоми візуалізації на уроках української мови. Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2018. С. 294–296. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31726/1/14%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=296> (дата звернення: 19.05.2024).

63. Черній М. Карти знань як засіб збільшення ефективності освоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (1). С. 87–94.

64. Шахіна І. Використання ментальних карт у навчальному процесі. *Наукові записки. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Вип. 8 (III). URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/> (дата звернення: 15.09.2024).

65. Швед О. В. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук, праць*. Київ : Університет «Україна», 2014. Вип. 30. С. 305–313.

66. ChatGPT: URL: <https://openai.com/blog/chatgpt/> (дата звернення: 10.11.2023)

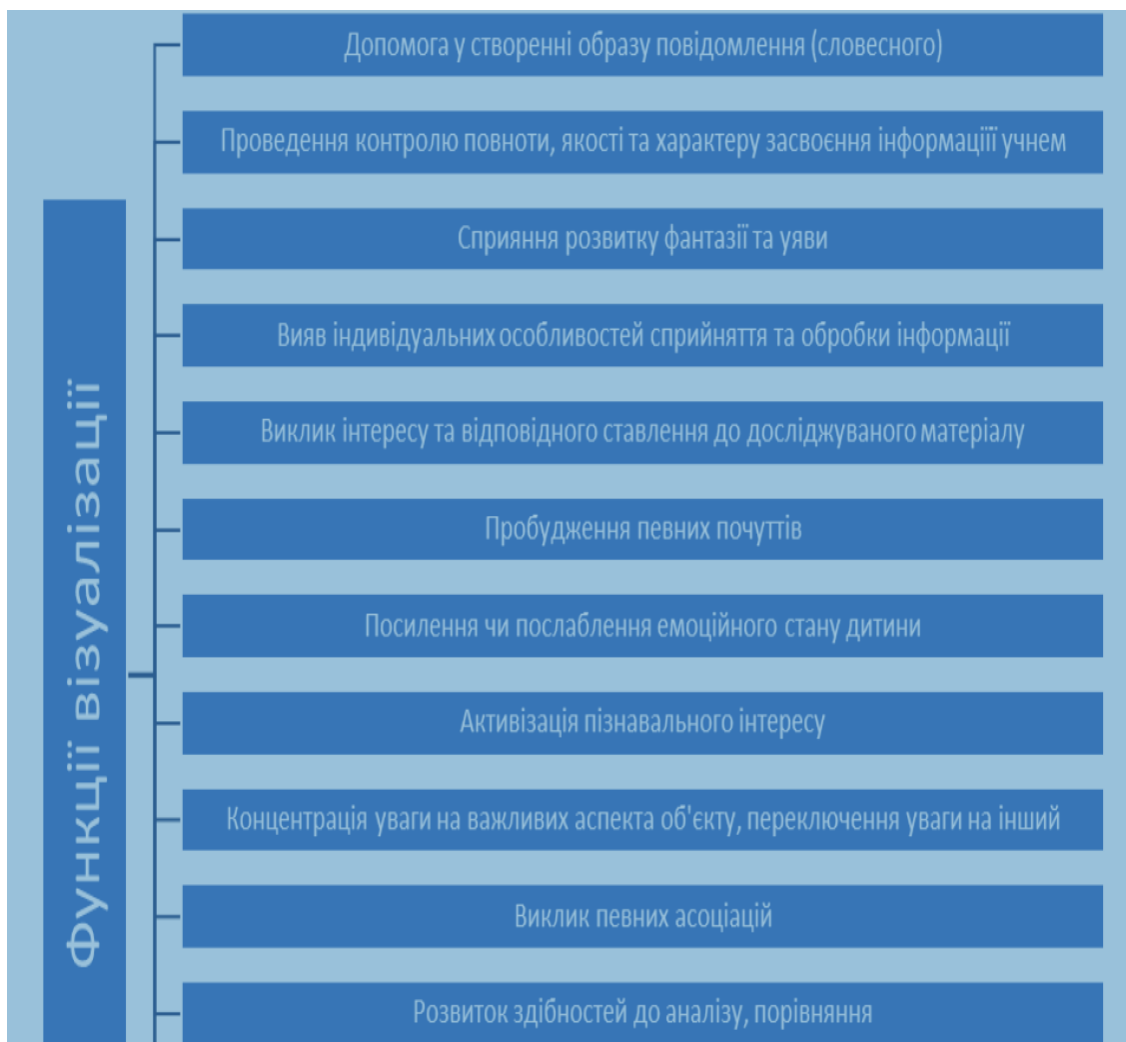
67. DALL-E URL: [<https://openai.com/product/dall-e-2/>] (дата звернення: 07.12.2023)

68. Emaze URL: <https://app.emaze.com/> (дата звернення: 05.12.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Функції візуалізації

Пам'ятка «Як опрацювати навчальну інфографіку»

1. Інфографіка зазвичай містить мало слів і звертається до нас насамперед мовою різних зображень (ілюстрацій, символів, графіків, карт, схем тощо) та цифр.

2. В інфографіці все має вагу: ЩО саме і ДЕ розміщено, який КОЛІР і РОЗМІР зображень, ліній, шрифту використано.

3. Інфографіка найчастіше читається згори донизу або зліва направо. Однак кожен може обрати варіант читання, зручний саме для нього.

4. Аби ефективно опрацювати навчальну інфографіку, звертайте увагу на всі її елементи (як графічні, так і словесні).

5. Пам'ятаючи про особливу роль символіки в художній літературі, намагайтеся розшифрувати значення всіх символів, наведених у інфографіці.

Виконала магістрантка
2 курсу 21 групи
«25» листопада 2024 р.

85

підпис

Анна ЖДАНОВА

Робота допущена до захисту:
завідувач кафедри
к.філос.н., доцент

«10» грудня 2024 р.

підпис

Ірина
СЛОНЕВСЬКА

Декан факультету

підпис

Ірина ДАРМАНСЬКА

